

**INSTYTUT
TURYSTYKI**

ELŻBIETA WYSOCKA

**ROLA PASM
UZDROWISKOWO-WYPOCZYNKOWO-
TURYSTYCZNYCH
W ROZWOJU
PROFILAKTYKI ZDROWOTNEJ**

*Praca została wykonana w ramach Centralnego Programu
Badań Podstawowych 08.06. Turystyka jako czynnik rozwoju
społeczno-gospodarczego kraju*

INSTYTUT TURYSTYKI

ELŻBIETA WYSOCKA

ROLA PASM
UZDROWISKOWO-WYPOCZYNKOWO-
TURYSTYCZNYCH
W ROZWOJU
PROFILAKTYKI ZDROWOTNEJ

Warszawa 1989

KOLEGIUM REDAKCYJNE WYDAWNICTW INSTYTUTU TURYSTYKI

Krzysztof Antoniak, Julian Bystrzanowski, Izabella Dzierżanowska, Andrzej Jagusiewicz (wiceprzewodniczący), Krzysztof Łopaciński (przewodniczący), Barbara Mikołajewska, Krzysztof Przecławski, Romana Przybyszewska-Gudelis, Teresa Skalska, Ryszard Szczeciński, Stanisław Wawrzyniak, Marek Ziółkowski (sekretarz)

RECENZENT

DR INŻ. IGNACY POTOCKI

6724

WPROWADZENIE

ZAKRES I PRZEDMIOT BADAŃ

Lecznictwo uzdrowiskowe odgrywa znaczącą rolę w podnoszeniu stanu zdrowotnego społeczeństwa. W 1987 r. z tej formy leczenia skorzystało 812 tys. osób /13/. Jednak według szacunków resortu zdrowia społeczne zapotrzebowanie w tym zakresie zaspokajane jest tylko w około 50-60% /9/. Podejmuje się więc szereg działań zmierzających do zwiększenia liczby leczonych, a zwłaszcza najmniej kapitałochłonnej formy, jaką jest profilaktyka lecznicza.

Zadaniem profilaktyki uzdrowiskowej jest zapobieganie powstawaniu chorób przez racjonalny wypoczynek i korzystanie z naturalnych środków leczniczych. Są nimi właściwości lecznicze klimatu, walory przyrodnicze i estetyczne krajobrazu, wody lecznicze, gazy i peloidy, właściwości lecznicze morza oraz inne czynniki biofizyczne środowiska wywierające korzystny wpływ na organizm człowieka. Naturalnymi środkami leczniczymi dysponują uzdrowiska.

W Polsce można wyróżnić trzy typy uzdrowisk /19/:

- 1/ uzdrowisko stanowiące "punkt" w rejonie o innych funkcjach, (poza regeneracją sił człowieka),
- 2/ uzdrowisko będące elementem aglomeracji miejskiej,
- 3/ uzdrowisko stanowiące element obszarów o dominującej funkcji uzdrowiskowo-turystycznej.

Uzdrowiskami stanowiącymi "punkt" w rejonie o innych funkcjach są przede wszystkim uzdrowiska istniejące, które powstały, ponieważ występują tu unikalne lub deficytowe wody lecznicze (np. Inowrocław). Ze względu na rozwój innych funkcji, wpływających najczęściej negatywnie na warunki przyrodnicze i zasoby lecznicze, prawidłowe funkcjonowanie takich uzdrowisk napotyka duże trudności.

Drugi typ uzdrowisk, wprowadzany w latach osiemdziesiątych, to uzdrowiska będące elementem aglomeracji miejskiej (np. Konstancin). Zakłada się, że te uzdrowiska, dzięki współdziałaniu ze szpitalami klinicznymi i przychodniami specjalistycznymi, staną się ośrodkami rehabilitacji poszpitalnej, bazą dokształcania kadr w zakresie balneologii oraz ośrodkami leczenia profilaktycznego dla mieszkańców pobliskiej aglomeracji. Ten typ uzdrowisk jest przedmiotem odrębnych badań prowadzonych równolegle w Instytucie Turystyki (doc.dr hab.J.Wolski).

Według dotychczasowych badań najbardziej korzystne warunki funkcjonowania i rozwoju mają uzdrowiska typu 3, położone na dużych obszarach służących różnym formom regeneracji sił człowieka. Są nimi przede wszystkim pasma uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystyczne wyznaczone w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych w najbardziej korzystnych pod względem walorów przyrodniczych rejonach naszego kraju. Pasma poprzez odpowiednie zagospodarowanie mogą zapewnić możliwość korzystania z różnorodnych usług rekreacyjnych takich jak: lecznictwo uzdrowiskowe, wczasy wypoczynkowe i turystyka kwalifikowana. Lecznictwo uzdrowiskowe pozwala na długi okres korzystania z obiektów i urządzeń w ciągu roku oraz na prowadzenie racjonalnej odnowy sił pod nadzorem wykwalifikowanej kadry medycznej.

Z powyższych względów badania w tej dziedzinie zostały ograniczone tylko do pasm uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystycznych. Pasma zaprojektowane przez wojewódzkie biura planowania przestrzennego pod kierunkiem Zjednoczenia "Uzdrowiska Polskie" jak dotąd nie uzyskały ekonomicznych możliwości ich realizacji. Ponieważ w świetle literatury krajowej i zagranicznej idea pasm jest nadal aktualna, zaistniała konieczność podjęcia badań, które pozwoliłyby stwierdzić i ocenić:

1/ jak dalece koncepcje planistyczne pasm znajdują odzwierciedlenie w obecnie obowiązujących regionalnych planach województw oraz w planach miejscowych poszczególnych jednostek osadniczych.

2/ jaki jest aktualny stan środowiska przyrodniczego na obszarze pasm a zwłaszcza jego głównych elementów, tj. warunków klimatycznych, geologicznych i krajobrazowych będących podstawą rozwoju funkcji uzdrowiskowej, wypoczynkowej i turystycznej,

3/ jakie są możliwości rozszerzenia działalności profilaktycznej na obszarze pasm w świetle sytuacji kryzysowej kraju i równoległego wzrostu znaczenia rad narodowych i samorządu terytorialnego.

Poza uzyskaniem celu poznawczego badania zakładały realizację celu utylitarnego. Obecnie całkowicie jest zaniedbana problematyka lecznictwa uzdrowiskowego w resorcie po likwidacji, uprzednio Zjednoczenia "Uzdrowiska Polskie", a ostatnio Naczelnego Inspektoratu Lecznictwa Uzdrowiskowego. Być może, wnioski praktyczne wyłonię z badań zainspirują władze lokalne do podjęcia działań planistycznych i realizacyjnych zmierzających do właściwego zagospodarowania miejscowości uzdrowiskowych i pasm uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystycznych.

Spośród dziesięciu zaprojektowanych pasm w Polsce przedmiotem badań ogólnych było sześć, położonych w różnych warunkach geograficznych i środowiskowych. Są to pasma:

- Doliny Popradu,
- Rabka-Mszana Dolna-Poręba Wielka,
- Iwonicz-Rymanów-Rudawka Rymanowska,
- Otłoczyn-Ciechocinek-Nieszawa,
- Krościenko-Szczawnica,
- Mierzeja Wiślana.

Na obszarze tych pasm /6/ leży dziewięć uzdrowisk statutowych (na 36 w Polsce), dwie miejscowości objęte niektórymi przepisami ustawy o uzdrowiskach i lecznictwie uzdrowiskowym (Krynica Morska, Złockie) oraz dziesięć miejscowości (na 60 w Polsce) zaliczanych w prognozie rozwoju lecznictwa uzdrowiskowego do miejscowości potencjalnie uzdrowiskowych.

Badania szczegółowe dotyczące określenia możliwości rozwoju profilaktyki leczniczej ograniczono do trzech pasm: Doliny Popradu, Otłoczyna-Ciechocinka-Nieszawy oraz Mierzei Wiślanej. Są one bowiem reprezentatywne dla pozostałych pasm. Spośród stosowanych metod badawczych oprócz przeglądu literatury krajowej i zagranicznej oraz wykorzystania danych statystycznych przeprowadzono analizę aktualnego stanu zagospodarowania miejscowości położonych na obszarze pasm oraz analizę planów zagospodarowania przestrzennego w skali regionalnej i lokalnej.

W badaniach kierowanych przez doc. dr hab. Elżbietę Wysocką (Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej) udział wzięli pracownicy: Instytutu Ochrony Środowiska - mgr inż. arch. B. Bańkowska, Instytutu Turystyki - dr S. Iwicki, dr M. Drzewiecki, mgr J. Pronobis, Biura Planowania Przestrzennego w Nowym Sączu - mgr inż. arch. M. Modzelewska wraz z zespołem, Biura Planowania Przestrzennego w Krośnie - mgr A. Filipowicz, Naczelnego Inspektoratu Lecznictwa Uzdrowiskowego - mgr T. Góra (klimatolog), mgr J. Nehring (geolog) oraz ekspert Towarzystwa Urbanistów Polskich - mgr inż. arch. K. Miller. Dr I. Potocki opiniował wszystkie fazy opracowania.

Praca niniejsza jest podsumowaniem wyników badań prowadzonych przez wyżej wymieniony zespół.

I. KONCEPCJE PASM UZDROWISKOWO-WYPOCZYNKOWO-TURYSTYCZNYCH W LITERATURZE KRAJOWEJ I ZAGRANICZNEJ

Planowanie przestrzenne uzdrowisk nie ma bogatej literatury przedmiotu nie tylko w Polsce, ale i za granicą. Jest to spowodowane specyfiką uzdrowisk wymagającą specjalistycznego przygotowania zawodowego zarówno ze strony naukowców, jak i praktyków-projektantów planów. Przedstawienie prawidłowej koncepcji zagospodarowania uzdrowiska wymaga znajomości uwarunkowań: bioklimatycznych, geologicznych, organizacji lecznictwa uzdrowiskowego, zachowań ludzi chorych i dopiero zasad rządzących planowaniem przestrzennym.

Ludzi, którzy mogą posiąść taką wiedzę, jest niestety mało. Z dotychczasowej praktyki i z przeglądu literatury krajowej i zagranicznej wynika, że znaczący postęp w teorii i metodologii planowania uzdrowisk uzyskano wówczas, gdy zadanie takie postawiono przed grupą naukowców, która ściśle współpracowała ze specjalistycznymi jednostkami projektowymi. Taka sytuacja zaistniała w Polsce wówczas, kiedy w latach 1960-1975 Pracownia Podstawowych Problemów Planowania Przestrzennego tzw. 5P-PAN (kierownik prof.dr Jan Chmielewski) oraz Katedra Turystyki AWF - Zespół Ekonomiki i Organizacji Uzdrowisk (kierownik prof.dr Zygmunt Filipowicz) nadzorowały prace studialno-projektowe prowadzone przez Zespół Urbanistyczny Pracowni Planowania Rozwoju Uzdrowisk PP "Obsługi Technicznej Uzdrowisk" oraz przez terenowe biura planowania przestrzennego.

Duży postęp w teorii uzyskano również w Związku Radzieckim, gdzie powołano specjalistyczne biura projektowe współpracujące z uzdrowiskowym instytutem naukowym, odpowiedzialnym za opracowanie normatywów urbanistycznych w tym zakresie i wytycznych metodycznych do projektowania urbanistycznego /12/.

Prekursorem tworzenia pasm uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystycznych w Polsce był prof. dr Jan Chmielewski. W okresie międzywojennym opracował koncepcję zagospodarowania przestrzennego pasma Witów-Bukowina Tatrzańska, w której zostały stworzone podstawy późniejszego rozwoju teorii uzdrowiskowo-turystycznych układów pasmowych w Polsce.

W 1965 r. zostały opracowane "Metody kształtowania przestrzennego obszarów uzdrowiskowo-turystycznych w dostosowaniu do

kierunkowych i perspektywicznych potrzeb w zakresie odnowy sił człowieka" /2/. Zespół wybitnych znawców problematyki uzdrowiskowej, badający ten problem stwierdził, że modelem preferowanym w okresie perspektywicznym jest uzdrowisko stanowiące miasto, osiedle lub ośrodek w odpowiednio ukształtowanym rejonie uzdrowiskowo-wypoczynkowym. Za układem pasmowym w środowisku nadmorskim i pojezierzy przemawia liniowy układ wybrzeży, a na terenach górskich - pasmowy układ występowania wód mineralnych oraz terenów o korzystnym nasłonecznieniu i bezpośrednim zapleczu leśnym, obszary takie występują na granicy rolno-leśnej i najczęściej są miejscem lokalizacji ośrodków lecznictwa uzdrowiskowego, wczasów i turystyki. "Pasma uzdrowiskowo-turystyczne jest to określona powierzchnia kraju, stanowiąca wyodrębniony rejon geograficzny, którego funkcją podstawową jest lub będzie odnowa sił człowieka" /20/. Układ pasmowy według J. Chmielewskiego tworzą głównie dwa obszary (rys.1):

- koncentracji elementów zagospodarowania, służących potrzebom dominującego osadnictwa okresowego i osadnictwa stałego oraz innych urządzeń uzupełniających funkcję podstawową: obszary te w swej strukturze przestrzennej mają charakter pasma,

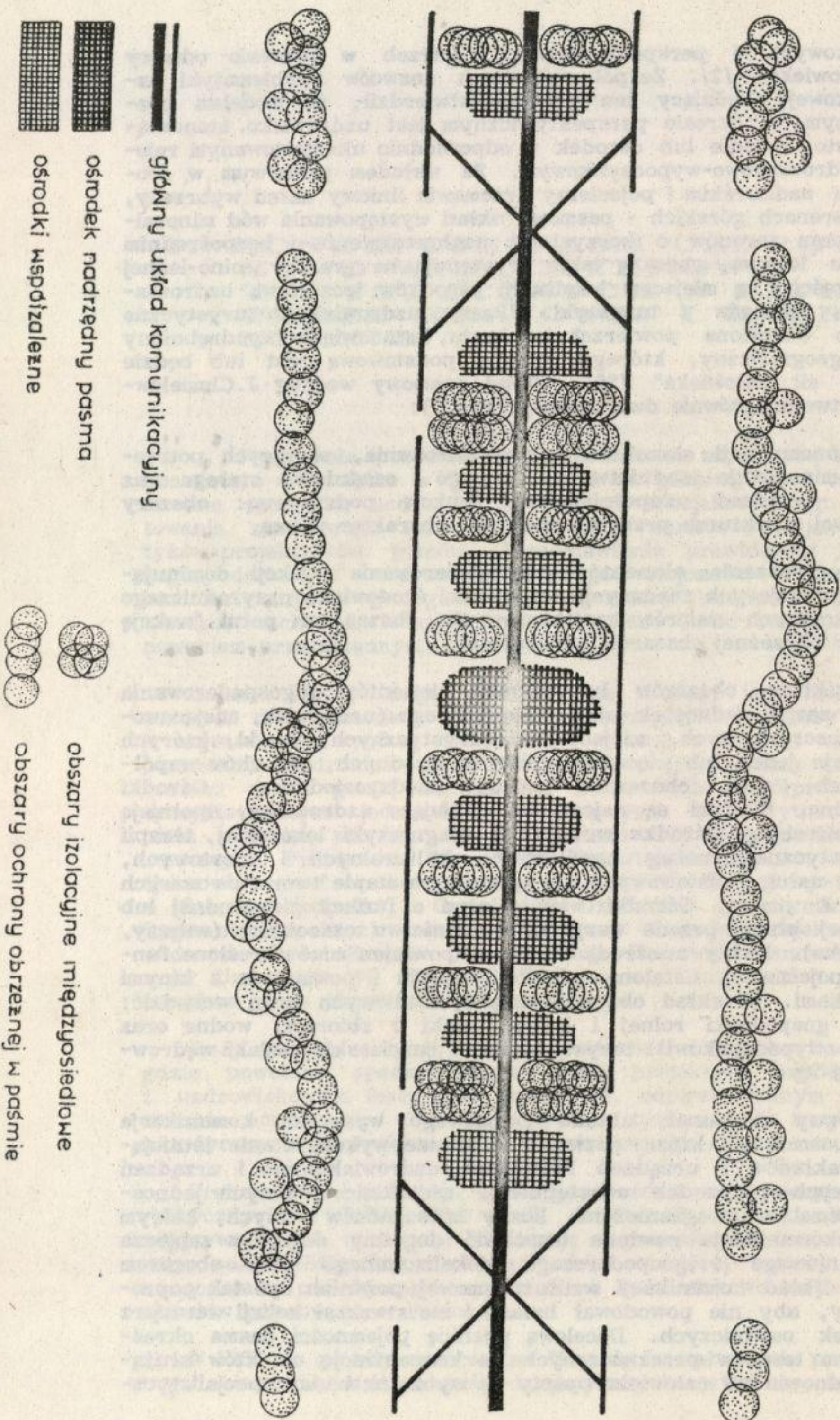
- rozproszenia elementów zagospodarowania funkcji dominującej, wymagających znacznych przestrzeni środowiska przyrodniczego i atrakcyjnych walorów krajobrazowych; obszar ten pełni funkcję ochrony obrzeżnej obszarów koncentracji.

Strukturę obszarów koncentracji elementów zagospodarowania tworzy zespół jednostek układu osadniczego (uzdrowisk, miejscowości wypoczynkowych, miejscowości turystycznych) wśród, których występuje jeden lub więcej ośrodków nadrzędnych, ośrodków współzależnych oraz obszarów izolacji międzyosiedlowej. Ośrodki nadrzędne, którymi są najczęściej istniejące uzdrowiska, spełniają rolę centralnego ośrodka w zakresie diagnostyki lekarskiej, terapii specjalistycznej, usług handlowych, kulturalnych i sportowych, a także usług podstawowych - w pierwszym etapie tworzenia nowych jednostek pasma. Ośrodki współzależne o funkcji jednorodnej lub mieszanej służą przede wszystkim osadnictwu czasowemu (wczasy, turystyka). Każdy z ośrodków pasma powinien mieć określone funkcje, pojemność, ustalone granice rozwoju i powiązania z innymi jednostkami. W skład obszarów międzyosiedlowych mogą wchodzić: tereny gospodarki rolnej i leśnej, cieki i zbiorniki wodne oraz służące wypoczynkowi i turystyce szlaki narciarskie, szlaki wędrownicze, łąki itp.

Główny kierunek układu pasmowego wyznacza komunikacja wzdłużpasmowa, która pozwala na lepsze wykorzystanie istniejących zakładów i urządzeń lecznictwa uzdrowiskowego i urządzeń usługowych przez ich udostępnienie mieszkańcom innych jednostek pasma oraz ograniczenie liczby mieszkańców stałych, którym dobra komunikacja powinna umożliwić dogodny dojazd z zaplecza mieszkaniowego i gospodarczego zlokalizowanego poza obszarem pasma. Układ komunikacji wzdłużpasmowej powinien być tak poprowadzony, aby nie powodował hałasu i nie stwarzał kolizji wewnątrz jednostek osadniczych. Docelową granicę pojemności pasma określa bilans terenów przeznaczonych na koncentrację obiektów służących odnowie sił człowieka oparty na wynikach badań specjalistycznych

IDEOGRAM METODOLOGICZNY STRUKTURY PRZESTRZENNEJ UKŁADU PASMOWEGO

Rys.1.

-nych, określających przydatność poszczególnych części układu do konkretnych celów (uzdrowiskowy, wypoczynkowy, turystyczny). Zaletą układów pasmowych ocenioną w kategoriach ekonomicznych i społecznych jest to, że:

- zapewniają wszechstronne wykorzystanie walorów środowiskowych,
- stwarzają bezkolizyjne warunki współistnienia różnych form regeneracji sił człowieka,
- wiążą funkcjonalnie i organizacyjnie lokalne ośrodki pasma zapewniając im wysoki standard usług,
- ograniczają budowę urządzeń i zakładów związanych z ludnością stałą w miejscowościach służących wypoczynkowi,
- zmniejszają zjawisko "sezonowości" osłabiając związane z nim negatywne skutki ekonomiczne,
- umożliwiają aktywizację gospodarczą większych obszarów uzdrowiskowo-turystycznych.

Pasma uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystyczne są prawnie chronione poprzez objęcie ich obszarem C ochrony uzdrowiskowej /15/. Na tym obszarze uzgodnienia z naczelnym lekarzem uzdrowiska lub resortem zdrowia wymaga: sposób prowadzenia gospodarki leśnej, wykonywanie robót mających istotny wpływ na fizjografię uzdrowiska lub na jego założenia urbanistyczne, budowa zbiorników wodnych i regulacja rzek i potoków oraz lokalizacja zakładów przemysłowych objętych planem centralnym i terenowym. Kontrola czynności zastrzeżonych ma zapewnić ochronę uzdrowiska przed zanieczyszczeniem powietrza, gleby i wody oraz ochronę krajobrazu.

Omówione powyżej teoretyczne podstawy tworzenia układów pasmowych zostały sprawdzone w pracach studialnych prowadzonych głównie przez pracowników PP "Obsługa Techniczna Uzdrowisk" w latach 1962-1970.

Opracowano wówczas następujące pasma:

- Doliny Popradu (mgr inż.arch.E.Wysocka)
- Rabka-Mszana Dolna-Poreba Wielka (mgr inż.arch.J.Skibniewska)
- Iwonicz-Rymanów-Rudawka Rymanowska (mgr inż.arch.B.Szymański)
- Czerniewice-Ciechocinek-Nieszawa (mgr inż.arch.J.Smogorzewski)

Opracowania studialne zostały przejęte przez wojewódzkie biura planowania przestrzennego i włączone do prac planistycznych. Podobne studia wykonano dla pasm położonych w innych rejonach kraju, a mianowicie:

- Krościenko-Szczawnica,
- Żywiec-Sól-Wisła-Ustroń,
- Czarniawa-Świeradów-Szklarska Poreba-Cieplice-Sosnówka-Karpacz,
- Magdalenka-Skolimów-Konstancin-Otwock,
- Mierzeja Wiślana,
- pasmo Bieszczadów.

W Polsce skala układów pasmowych jest różna i wynosi od kilku do kilkudziesięciu kilometrów. Idea układów pasmowych była znana i stosowana w krajach socjalistycznych. W Związku Radzieckim /12/ wydzielono duże strefy uzdrowiskowe o szczególnie korzystnych warunkach rozwoju lecznictwa uzdrowiskowego, wypoczynku i turystyki.

Są to najczęściej tereny przybrzeżne o długości rzędu 300 km obejmujące kilka pasm (regionów) uzdrowiskowych. Do najważniejszych z nich należą: wybrzeże Morza Czarnego (południowy Kaukaz, Krym), Morza Bałtyckiego (Jurmała), północnego Kaukazu (kawminwodzka strefa uzdrowiskowa), wokół jeziora Issyk-Kul i Bajkału itp. Duże strefy uzdrowiskowe dzielą się na pasma (regiony) uzdrowiskowe (50-150 km) i podregiony.

Poszczególne podregiony stanowią samodzielną całość z centrum i hierarchicznym układem ośrodków usługowych. Dzięki włączeniu uzdrowisk do układu osiągnięto lepsze zaspokojenie potrzeb różnych grup ludności czasowo przebywającej (lecznictwo, wypoczynek, turystyka).

Układy pasmowe zostały również zaprojektowane w innych krajach socjalistycznych np.:

- w Czechosłowacji - zespół sanatoryjno-uzdrowiskowo-wypoczynkowy Wysokich Tatr /18/,

- na Węgrzech - rejon wypoczynkowy Balatonu /8/,

- w Bułgarii i Rumunii - wybrzeże Morza Czarnego /4, 15/.

Z przeglądu literatury krajowej i zagranicznej wynika, że zaprojektowane pasma uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystyczne objęły najpiękniejsze rejony nie tylko w Polsce, ale i w innych krajach socjalistycznych. Jednak wielkość nakładów inwestycyjnych, jaka się wiąże z realizacją tak dużych zamierzeń, stopień rozwoju gospodarczego poszczególnych krajów oraz różny wkład tych funkcji we wzrost dochodu narodowego powodują, że tylko niektóre kraje mogą poszczycić się kompleksową realizacją zamierzeń planistycznych. Jak dotąd największe efekty w tym zakresie uzyskano na wybrzeżu Morza Czarnego w Bułgarii i Rumunii oraz w realizacji kompleksów uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystycznych w Związku Radzieckim (np. Jałta, Czarnomorskie Wybrzeże Gruzji).

W Polsce nastąpił dość prężny rozwój uzdrowisk, miejscowości wypoczynkowych i turystycznych w latach siedemdziesiątych. Staraniem wielu zakładów pracy i związków zawodowych powstało wiele obiektów i urządzeń, które spowodowały uporządkowanie i rozbudowę istniejących miejscowości. Zapoczątkowały one również realizację planowanych przestrzennych układów pasmowych. Ostry kryzys gospodarczy przerwał jednak ten proces.

Nowe nadzieje rozwoju funkcji leczniczych i wypoczynkowych wiążą się z aktualnie wprowadzaną reformą gospodarczą, która powinna zmierzać do ekonomizacji tych funkcji i uczynienia z nich, wzorem innych krajów, gałęzi gospodarki narodowej przynoszącej dochody. Również ustawowe dążenie do samorządności terytorial-

-nej i do samofinansowania podstawowych jednostek może wpłynąć na aktywizację terenowych władz i miejscowych społeczności w kierunku lepszego wykorzystania istniejącej bazy i własnych możliwości rozwojowych.

Aktualnie zaistniała konieczność przeprowadzenia badań, które pozwoliłyby określić, w jakim stopniu istniejące warunki środowiska przyrodniczego oraz zagospodarowanie przestrzenne pozwalają, aby tereny te były dalej wykorzystywane i rezerwowane dla funkcji uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystycznej.

II. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA I OCENA WYBRANYCH PASM UZDROWISKOWO-WYPOCZYN- KOWO-TURYSTYCZNYCH

Wybrane do badań pasma położone są w różnych geograficznie częściach Polski: cztery z nich na terenach podgórskich, jedno na terenach nizinnych oraz jedno w pasie nadmorskim. Poszczególne pasma różnią się wielkością zajmowanego obszaru, liczbą jednostek osadniczych i mieszkańców, warunkami klimatycznymi (warunki: solarne, termiczne, opadowe i wiatrowe) i geologicznymi.

Analizę porównawczą warunków klimatycznych badanych pasm przedstawiono w tabeli 1, częstotliwości występowania poszczególnych kierunków wiatru i cisz w tabeli 2 oraz rocznych średnich wartości opadu pyłu w tabeli 3.

Pasma różnią się również stanem zagospodarowania przestrzennego, a zwłaszcza pełnionych funkcji, wielkością istniejącej bazy uzdrowiskowej, wypoczynkowej i turystycznej oraz dostępnością komunikacyjną. Pasma scharakteryzowano według różnicujących je elementów.

1. Pasmo Doliny Popradu (rys. 2)

Powierzchnia całego pasma wynosi $455,9 \text{ km}^2$. Zamieszkuje je 39,5 tys. mieszkańców stałych i około 34 tys. osób czasowo przebywających. Pasma to leży w obrębie Beskidu Sądeckiego. Od Rytra do Muszyny obejmuje ono tereny po obu stronach Popradu a na wschód od Muszyny - dorzecze Muszynki z jej dopływami Kryniczanką i Mochnaczką. Na obszarze pasma znajdują się: cztery uzdrowiska statutowe: Krynica, Muszyna, Żegiestów, Piwniczna, jedna miejscowość objęta niektórymi przepisami ustawy o uzdrowiskach (Złockie koło Muszyny) oraz trzy miejscowości potencjalnie uzdrowiskowe: Tylicz, Wierchomla i Łomnica. Od Rytra po granicę państwową w rejonie Tylicza pasmo jest objęte obszarami C ochrony uzdrowiskowej wyznaczonymi dla poszczególnych uzdrowisk statutowych.

Dla oceny klimatu /6/ wykorzystano dane meteorologiczne ze stacji w: Krynicy (613 m n.p.m.), Muszynie (445 m n.p.m.), Żegiestowie Zdroju (454 m n.p.m.) i Piwnicznej (373 m n.p.m.). Ze względu na położenie uzdrowiska te zalicza się do uzdrowisk górskich.

KONCEPCJA ZAGOSPODAROWANIA PASMA UZDROWISKOWO-WYPOCZYNKOWEGO DOLINY POPRADU

Rys. 2.

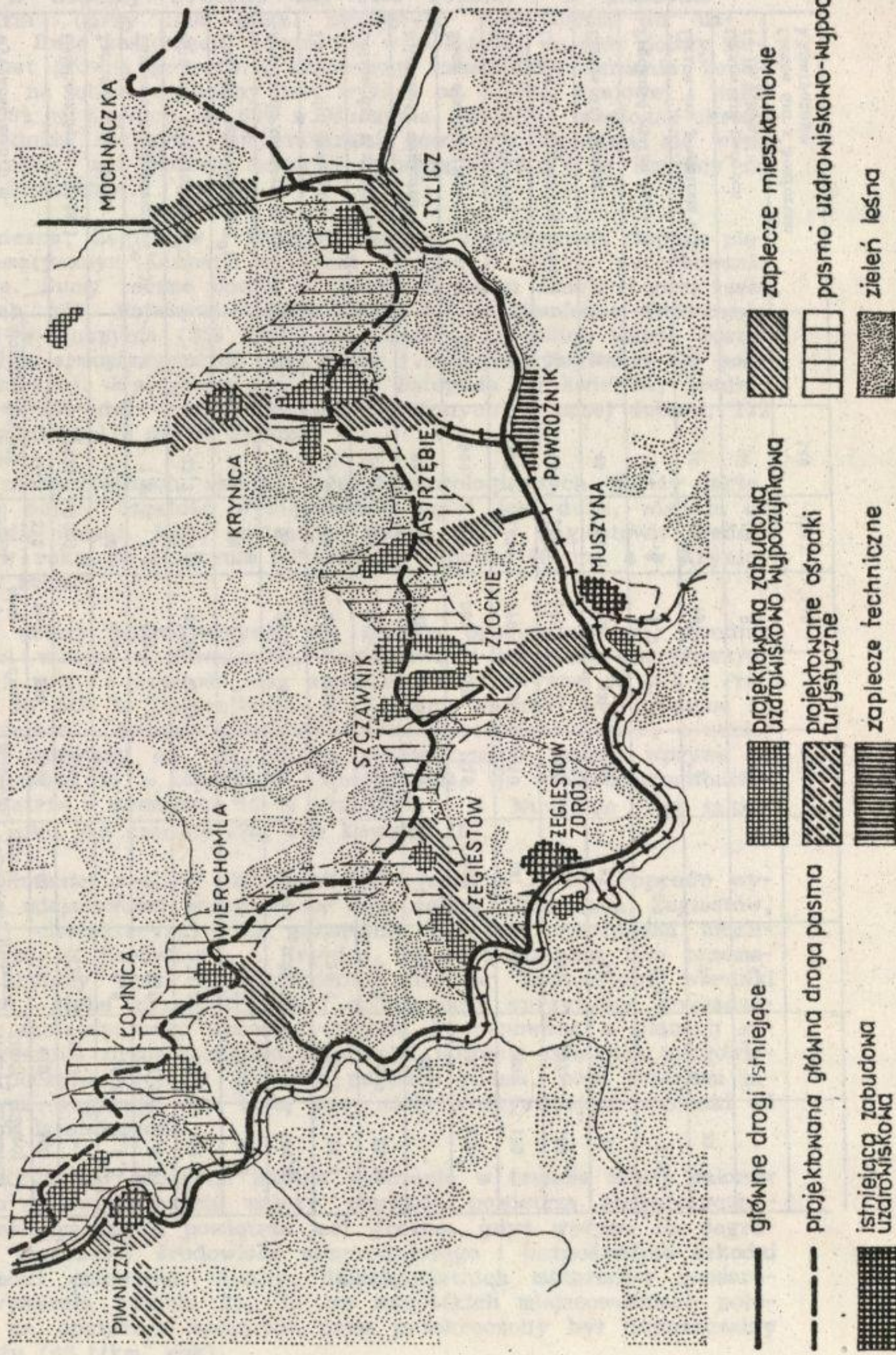

Tabela 1

Porównawcza charakterystyka warunków klimatycznych pasm uzdrowiskowo-turystycznych
/1961 - 1970/

Wysokość m n.p.m.	Krynica Morska	Ciecho- cinek	Rabka	Szczaw- nica	Piwni- czna	Muszyzna	Zegiestów Zdrój	Krynica	Iwonicz Zdrój	Rymanów Zdrój
	4	44	512	500	380	445	440	613	410	360
Ustępnienie (Godz.)	-	1424	1543	-	-	1369	-	1435	1397	-
Zachmurzenie (0-10)	6,3	6,5	6,8	6,6	6,7	6,9	6,9	6,6	6,5	6,0
Temperatura powietrza ($^{\circ}\text{C}$)	7,3	7,8	5,5	6,3	6,9	6,3	6,4	5,6	7,1	6,6
Abs.min temperatury ($^{\circ}\text{C}$)	-27,4	-33,3	-29,0	-28,6	-31,3	-33,7	-32,9	-28,0	-26,2	-32,9
Abs.max temperatury ($^{\circ}\text{C}$)	35,7	36,7	32,4	32,6	33,9	32,3	32,1	31,3	32,2	31,9
Amplituda temperatur abs. ($^{\circ}\text{C}$)	63,1	70,0	61,4	61,2	65,2	66,0	65,0	59,3	58,4	64,8
Liczba dni gorących	19,1	43,0	24,2	28,8	36,9	28,6	30,0	19,2	22,9	24,4
Liczba dni b.mroźnych	21,6	24,5	33,3	32,3	31,2	37,1	32,9	34,9	25,9	31,2
Wilgotność względna (%)	-	81	81	83	-	79	-	81	81	-
Suma opadów (mm)	592	564	927	861	882	715	756	913	891	930
Liczba dni z opadem	146	167	183	179	176	170	181	177	160	165
Liczba dni z pokrywą śnieżną	76	70	109	105	101	105	101	122	101	106
Liczba dni z mgłą	27	45	20	42	63	64	82	48	51	11
Prędkość wiatru ($\text{m}\cdot\text{s}^{-1}$)	4,7	2,4	1,8	2,0	1,3	1,5	1,2	2,2	1,6	2,0
Liczba dni z wiatrem $8 \text{ m}\cdot\text{s}^{-1}$	92	28	29	19	1	7	3	17	30	23
Liczba dni parnych (e 18,8 hPa)	-	20	6	8	-	7	-	4	23	-
Liczba dni z komfortem klimatycznym	-	148	185	167	-	189	-	151	176	-

Ważną charakterystyką bioklimatu jest ciśnienie atmosferyczne: w Krynicy wnosi ono średnio 945 h PA a w Muszynie 963 h PA. Warunki solarne są określane roczną sumą godzin ze słońcem. W latach 1961-70 w Krynicy wynosiła ona 1435 godzin, a w Muszynie 1369 godzin (przy 1500 godz. przyjętych jako norma dla uzdrowisk). Duże zasłonięcie horyzontu w położonej na dnie doliny Muszynie jest główną przyczyną skróconego czasu usłonecznienia. Zachmurzenie na obszarze doliny jest wyższe od średniej krajowej i waha się od 66% w Krynicy do 69% w Muszynie. Warunki termiczne określane średnimi rocznymi temperaturami powietrza zmieniają się wraz z wysokością nad poziom morza i wynoszą od 5,6°C w Krynicy do 6,9°C w Piwnicznej.

Piwniczna, Żegiestów i Muszyna leżą w umiarkowanie ciepłym piętrze klimatycznym Karpat, natomiast Krynica w piętrze umiarkowanie chłodnym. Sumy roczne opadu w dolinie Popradu maleją w górę rzeki i w głąb gór. Najwięcej opadów notuje się w Piwnicznej (882 mm), najmniej w Muszynie (715 mm). Dla obszarów górskich ważną postacią opadów atmosferycznych jest śnieg i czas utrzymywania się pokrywy śnieżnej. Występuje ona tu od listopada do kwietnia, średnio przez 101-105 dni w uzdrowiskach położonych w samej dolinie, 122 dni w Krynicy, 118 dni w Tyliczu.

Do niekorzystnych zjawisk hydrometeorologicznych należy mgła. Na dnie doliny częstość występowania mgieł jest duża, większa od średniej dla Polski. Mgłę najczęściej notuje się w Żegiestowie, średnio 80 dni w roku, w Muszynie i Piwnicznej - ponad 60 dni, a w Krynicy 50 dni w roku.

Dno doliny charakteryzuje się słabym przewietrzaniem. Średnie prędkości wiatru w Piwnicznej, Żegiestowie i Muszynie nie przekraczają 1,5 m/s, a częstość cisz atmosferycznych wynosi od 38% w Piwnicznej do 50% w Żegiestowie. W Krynicy warunki wentylacyjne są korzystniejsze - średnia prędkość wiatru przekracza 2 m/s, a udział cisz jest mniejszy od 30%. Słabe przewietrzanie doliny wpływa na wzrost liczby dni z komfortem klimatycznym, tj. wielkością ochładzającą powietrze w granicach 10-20 mcal/cm²s. W Muszynie dni takich w ciągu roku jest średnio 189, a w Krynicy 151.

Z dokonanej analizy warunków klimatycznych Doliny Popradu wynika, że miejscowości położone na dnie doliny (Piwniczna, Żegiestów, Muszyna) charakteryzują się generalnie gorszymi warunkami bioklimatycznymi w porównaniu z Krynica. Za stwierdzeniem tym przemawiają: krótszy czas nasłonecznienia, bardziej kontrastowe warunki termiczne, słabe przewietrzanie i częste mgły sprzyjające gromadzeniu się zanieczyszczeń atmosferycznych. Proponowana w planach zagospodarowania przestrzennego lokalizacja nowych jednostek uzdrowiskowo-wypoczynkowych w górnych partiach pasma, poza terenami inwersyjnymi sugeruje, że będą one miały korzystniejsze warunki od uzdrowisk istniejących.

Do kryteriów mających istotne znaczenie w trakcie oceny walorów leczniczo-wypoczynkowych należy czystość powietrza atmosferycznego. Zanieczyszczenie powietrza jest groźne, gdyż wpływa na degradację i niszczenie środowiska przyrodniczego i bezpośrednio szkodzi organizmowi człowieka. Analiza dziesięcioletnich materiałów pomiarowych wykazała (tabela 2), że we wszystkich miejscowościach położonych na obszarach badanych pasm przekroczony był dopuszczalny opad pyłu (40 t/km² rok).

Tabela 2

Częstość (%) występowania poszczególnych kierunków wiatru i cisza
na obszarach pasm uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystycznych

Miejscowość	Okres	Kierunki wiatru								Cisza
		N	ME	E	SE	S	SW	W	NW	
Krynica Morska	V-IX	8,6	7,8	6,0	7,6	3,7	22,2	17,6	14,7	11,8
	X-IV	5,0	8,1	9,8	11,4	7,1	26,4	14,7	9,4	10,1
	r o k	6,5	6,8	8,2	9,8	5,7	24,7	15,9	11,6	10,8
Ciechocinek	V-IX	12,1	12,1	7,0	3,5	4,4	11,1	22,1	14,4	13,3
	X-IV	8,8	12,1	14,4	6,8	6,3	16,3	17,9	9,9	7,5
	r o k	10,2	12,1	11,3	5,4	5,6	14,2	19,6	11,7	9,9
Rabka	V-IX	5,1	8,2	3,1	4,9	8,9	15,4	14,3	9,0	31,1
	X-IV	3,4	7,7	2,0	3,2	9,2	21,3	13,0	7,1	33,1
	r o k	4,1	8,0	2,4	3,9	9,1	18,8	13,6	7,9	32,1
Mszana Dolna	V-IV	7,0	2,9	1,4	0,8	1,3	5,4	5,7	18,4	57,1
	X-IV	6,2	3,6	2,1	2,7	2,7	12,6	7,0	15,4	47,7
	r o k	6,6	3,4	1,8	1,9	2,1	9,6	6,4	16,6	51,6
Szczawnica	V-IX	17,7	10,7	13,7	8,5	4,9	2,7	9,9	25,2	6,7
	X-IV	12,4	4,9	20,3	12,5	2,9	2,2	9,8	28,0	7,0
	r o k	14,6	7,3	17,6	18,8	3,8	2,4	9,8	26,8	6,9
Krościenko	V-IX	3,5	9,1	5,8	2,8	2,1	9,4	14,7	2,8	49,8
	X-IV	3,0	7,4	5,8	4,9	2,3	12,7	17,0	2,2	44,7
	r o k	3,2	8,1	5,8	4,0	2,2	11,4	16,0	2,4	46,7
Piwniczna	V-IX	0,1	0,4	4,5	6,7	3,8	8,5	28,2	2,0	45,8
	X-IV	0,2	0,5	7,2	15,6	2,6	5,3	32,2	3,4	33,0
	r o k	0,2	0,4	6,1	11,8	3,1	6,7	30,5	2,8	38,4
Żegiestów Zdrój	V-IX	10,9	2,5	2,9	2,1	3,9	4,4	6,9	11,9	54,5
	X-IV	13,1	3,4	2,9	2,6	6,6	4,5	8,7	10,8	47,4
	r o k	12,2	3,0	2,9	2,4	5,5	4,5	7,9	11,3	50,5
Muszyna	V-IX	10,0	13,2	2,2	2,3	4,5	16,0	6,8	3,3	41,7
	X-IV	9,6	12,9	2,1	2,8	4,8	23,2	5,3	2,1	37,2
	r o k	9,8	13,0	2,1	2,6	4,7	20,1	5,9	2,6	39,2
Krynica	V-IX	11-8	2,2	0,8	10,3	14,0	6,2	7,0	15,0	32,7
	X-IV	9,7	2,1	1,0	13,5	19,1	7,0	7,1	15,8	24,7
	r o k	10,6	2,1	0,9	12,2	16,9	6,7	7,3	15,4	28,0
Iwonicz Zdrój	V-IX	7,9	2,5	2,0	0,8	13,8	9,6	4,0	8,5	50,9
	X-IV	6,6	3,3	1,5	0,7	26,2	14,2	3,3	7,3	36,9
	r o k	7,2	2,9	1,7	0,7	21,0	12,3	3,6	7,8	42,7
Rymanów Zdrój	V-IX	15,7	9,1	1,0	3,0	13,9	16,2	2,3	4,0	34,8
	X-IV	13,8	6,4	0,4	2,1	17,6	28,6	1,8	2,7	26,5
	r o k	14,3	7,4	0,5	2,5	15,9	23,3	2,1	3,2	30,2

V - IX - sezon wypoczynkowy

X - IX - sezon grzewczy

Na obszarze Doliny Popradu w Żegiestowie wynosił on średnio 44,5 t/km² rok (1986), a w Krynicy 52,2 t/km² rok. Przekroczone było również stężenie pyłu zawieszonego (drobnoziarnistego), stężenie SO₂ i tlenków azotu. Główną przyczyną tego stanu jest gospodarka cieplna oparta w przeważającej mierze na paliwach stałych, ruch samochodowy prowadzony przez środek uzdrowisk oraz krytyczny stan gospodarki ściekowej. Porównując jednak zanieczyszczenia uzdrowisk położonych w Dolinie Popradu ze średnim zanieczyszczeniem wszystkich uzdrowisk w Polsce (115 t/km² rok) stwierdzić należy, że przekroczenie dopuszczalnych stężeń jest tutaj stosunkowo niewielkie.

Pod względem warunków geologicznych /11/ rejon Doliny Popradu stanowi jeden z najbogatszych w wody mineralne obszarów Polski o nie wykorzystanych jeszcze możliwościach zasobowych. Największą wartość mają szczyawy występujące w szeregu miejsc w postaci źródeł naturalnych lub ujętych otworami wiertniczymi (łącznie około 150). Charakteryzują się one różnymi wydajnościami - od małych wycieków do wypływów rzędu kilku i więcej m³/godz. Wśród szczyaw grupę wód o największej wartości stanowią unikatowe krynickie "Zubery", czyli szczyawy wodorowęglanowo-sodowe, jodkowe o wybitnie podwyższonej mineralizacji. Udokumentowane obecnie zasoby wód mineralnych dla pasma wynoszą 115 m³/godz., o zróżnicowanych wydajnościach od 36,8 m³/godz. w Krynicy, do 0,12 m³/godz. w Miliku. Dużym problemem w rozwoju pasma są zasoby wód zwykłych. Niejednokrotnie będą one limitowały wielkość i funkcje poszczególnych miejscowości.

Ocenie poddane zostały również inne elementy środowiska przyrodniczego. Z niepokojem stwierdzono na tym obszarze:

- obniżanie wysokich walorów estetyczno-krajobrazowych wskutek dewastacji lasów i nasilenia procesów erozyjnych na stokach i korytach rzek,

- zmniejszenie zasobów wodnych w rzekach (degradacja gleb i dewastacja lasów) i obniżanie jakości wód (Poprad III klasa, Muszynka i Krynica II klasa czystości), co spowodowane jest brakiem oczyszczalni ścieków (Muszyna, Żegiestów) lub mało sprawnym oczyszczaniem (Piwniczna, Krynica),

- wzrost zanieczyszczeń i hałasu ze względu na nieprawidłową gospodarkę odpadami, brak obwodnic komunikacyjnych itp.

Reasumując ocenę warunków przyrodniczych i środowiskowych pasma Doliny Popradu stwierdzić można, że zarówno zasoby wód leczniczych, jak i warunki klimatyczne umożliwiają prowadzenie i rozwój podstawowych funkcji pasma. Natomiast podjęcia szybkich działań wymaga ochrona wód powierzchniowych, ochrona gleb i sposób prowadzenia gospodarki leśnej, co należy podkreślić z całym naciskiem.

Podstawową funkcją pasma /10/ określoną w planie województwa nowosądeckiego jest lecznictwo uzdrowiskowe, wypoczynek i turystyka oraz towarzyszące im rolnictwo. Lecznictwo uzdrowiskowe prowadzone jest łącznie z funkcją wypoczynkową w uzdrowiskach istniejących: Krynicy, Muszynie, Piwnicznej, Żegiestowie i Złockim. Wypoczynek zorganizowany występuje ponadto w Tyliczu a indywidualny

Tabela 3

Opad pyłu na obszarach pasm uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystycznych
Średnie wartości roczne w t/km

Miejscowość	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1976-1980	1981-1985
Krynica Morska	70	123	88	94	71	97	80	70	69	-	-	-	89	-
Ciechocinek	110	117	121	94	63	72	72	118	76	60	67	-	101	80
Rabka	65	-	73	82	92	94	-	-	84	-	-	-	-	-
Szczawnica	-	80	-	-	91	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Płwniczna	65	57	69	61	51	-	-	67	-	61	49	-	61	-
Żegiestów Zdrój	-	45	59	47	91	-	-	47	-	54	44	-	-	-
Muszyzna	46	58	60	50	56	-	-	62	-	53	47	-	54	-
Krynica	72	76	59	74	64	60	-	64	-	64	52	-	69	-
Iwonicz Zdrój	64	68	83	82	83	79	73	77	66	53	50	-	76	70
Rymanów Zdrój	58	82	76	75	83	85	71	96	66	43	46	-	75	72

w miejscowościach Mochnaczka, Wierchomla i Głębokie.

Wielkość bazy lecznictwa uzdrowiskowego, wczasowej i turystycznej wynosi około 21500 miejsc. Baza uzdrowiskowa jednak stanowi zaledwie 28% całej bazy. Jej rozmieszczenie jest następujące: Krynica 4070 miejsc, Muszyna - Złockie 1838 miejsc, Piwniczna 105 miejsc. W uzdrowiskach występuje zjawisko nadmiernie rozbudowanej bazy wypoczynkowo-turystycznej. Kształtuje się ona następująco: Krynica - 6300 miejsc, Muszyna - około 2600 miejsc, Piwniczna - około 4000 miejsc. Wielkość bazy rekreacyjnej stanowi 72% ogólnej bazy noclegowej, w tym turystyka około 14%. Wczasy wypoczynkowe w uzdrowiskach zamieniają się zazwyczaj na wczasy profilaktyczno-lecznicze, co ma duże znaczenie w podnoszeniu stanu zdrowotnego kraju. Czuwać jednak należy, aby wzajemne proporcje lecznictwa uzdrowiskowego do wczasów profilaktycznych nie uległy zniekształceniu. Dotyczy to zwłaszcza uzdrowisk o unikalnych i ograniczonych zasobowo wodach leczniczych, do jakich należy Dolina Popradu.

W sieci osadniczej największe znaczenie w paśmie ma miasto Krynica, 12,8 tys. mieszkańców - jako ogólnokrajowy ośrodek w zakresie lecznictwa uzdrowiskowego i wczasów, a następnie: Muszyna, 4,8 tys. mieszkańców stałych - o dominującej funkcji wypoczynkowej oraz Piwniczna, 5,1 tys. mieszkańców stałych - jako ośrodek wypoczynkowo-turystyczny z nieznaczną liczbą miejsc uzdrowiskowych. Funkcja turystyczna pasma jest rozwijana dzięki sieci szlaków turystycznych oraz ośrodkom sportów zimowych lokalizowanych w pobliżu miejscowości uzdrowiskowych: dla Piwnicznej - w Suchej Dolinie, dla Krynicy - w Tyliczu. Zasoby mieszkaniowe pasma (66 % w miastach i 34% na wsi) koncentrują się głównie w Krynicy, Muszynie i Piwnicznej. Niestety, nie zaspokajają potrzeb ludności stałej. Niedobór występuje również w zakresie gastronomii, w sieci handlu detalicznego i w ośrodkach kultury. Usługi na terenie pasma są nierównomiernie rozłożone, co w konsekwencji utrudnia do nich dostęp. Obiekty usługowe koncentrują się głównie na terenach miejskich. Na wsi, mimo iż spełniają one rolę wsi letniskowych, występują braki nawet w zapewnieniu usług podstawowych.

Całe pasmo znajduje się w kompleksie produkcyjnym hodowlano-wypasowym z dominacją hodowli owiec. Jest to rezultat struktury użytkowania terenów, tj. przewagi lasów oraz użytków zielonych. Na obszarze pasma występują drobne zakłady przemysłowe, kamieniołomy, składy i magazyny. Poza kamieniołomami zlokalizowane są one przede wszystkim w Krynicy, Muszynie i Piwnicznej. Oceniając ogólnie stan zagospodarowania pasma stwierdzić można, że na tym obszarze nie ma w zasadzie funkcji kolizyjnych. Uciążliwe zwłaszcza dla funkcji uzdrowiskowej są kamieniołomy, które przewidziano w planie perspektywicznym do likwidacji, oraz niektóre zakłady przemysłowe i magazyny zlokalizowane w Krynicy, Muszynie i Piwnicznej. W planach zakłada się ich przeniesienie poza obszar uzdrowisk, przeznaczając zajmowane przez nie tereny do rehabilitacji urbanistycznej.

Dolina Popradu zarówno w układzie drogowym, jak i kolejowym ma dobre połączenie z krajem. Przez obszar pasma przebiegają cztery drogi krajowe o funkcji międzyregionalnej, w tym jedna prowadząca do przejścia granicznego. Uzupełnieniem ich jest sieć dróg wojewódzkich o funkcji lokalnej, które łączą wszystkie miejscowości uzdrowiskowe i wypoczynkowe w paśmie. Komunikacja zbiorowa

obsługiwana jest przez autobusy PKS. Autobusy lokalne docierają do wszystkich miejscowości pasma, a dalekobieżne zapewniają bezpośrednie połączenia głównej miejscowości pasma - Krynicy z Krakowem, Warszawą, Lublinem, Kielcami, Katowicami i Rybnikiem. Układ drogowy nie jest zbyt obciążony.

Powiązanie kolejowe zapewnia zelektryfikowana linia kolejowa Krynica- Nowy Sącz - Kraków. Kursują również bezpośrednie składy pociągów do Warszawy. Najtrudniejszy problem stanowi prowadzenie ruchu tranzytowego przez centrum Krynicy, Muszyny, Żegiestowa i Piwnicznej. Powoduje on zanieczyszczenie powietrza i nadmierny hałas. W planach zagospodarowania przestrzennego przewiduje się realizację obwodnic dla tych miejscowości.

Reasumując ocenę warunków klimatycznych, geologicznych oraz istniejącego stanu zagospodarowania Doliny Popradu, można stwierdzić, że na obszarze tego pasma istnieją wszelkie warunki do prowadzenia i dalszego rozwoju funkcji uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystycznej. Niezbędne jest jednak podjęcie szeregu działań, które pozwoliłyby na eliminację stwierdzonych nieprawidłowości.

2. Pasma Rabka-Mszana Dolna-Poręba Wielka (rys.3)

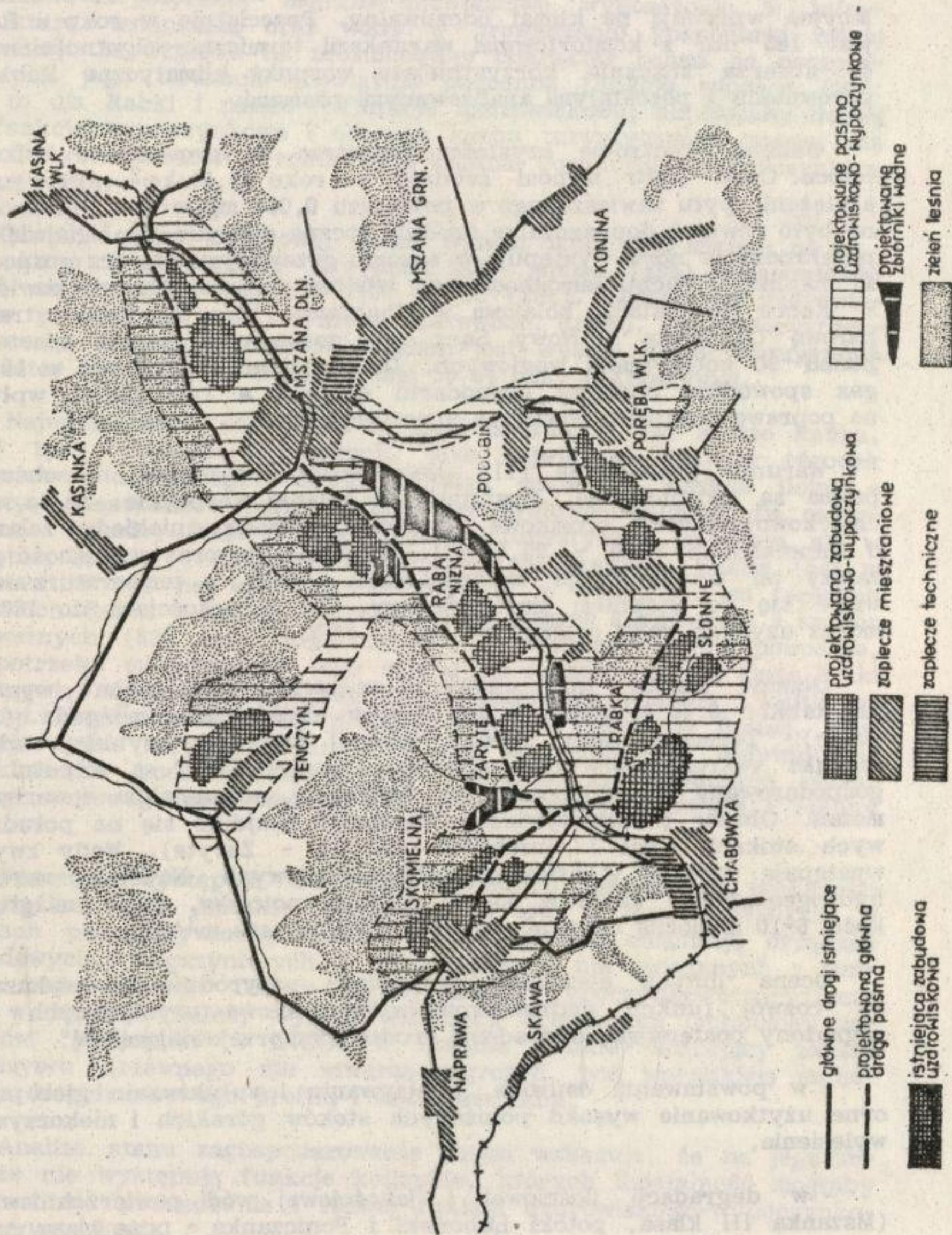
Powierzchnia pasma wynosi 340,4 km². Zamieszkuje je 42 tys. mieszkańców stałych i około 17,8 tys. osób czasowo przebywających. Pasma to leży na pograniczu Beskidu Wyspowego i Gorców. Miejscowości wchodzące w skład pasma tworzą trójkąt, którego wierzchołkiem północnym jest Mszana Dolna a podstawą są - od zachodu Rabka a od wschodu Poręba Wielka. Rabka jest jedynym uzdrowiskiem położonym na obszarze pasma. Mszana Dolna i Poręba Wielka są objęte obszarem C ochrony uzdrowiskowej wyznaczonym dla uzdrowiska Rabka.

Warunki klimatyczne /6/ pasma zostały scharakteryzowane na podstawie danych meteorologicznych Rabki (511 m n.p.m.) i Mszany Dolnej (410 m n.p.m.). Ciśnienie atmosferyczne w Rabce wynosiło średnio 952,5 hPa. Z uzdrowisk Polski południowej Rabka wyróżnia się najlepszym usłonecznieniem 1543 godziny rocznie, co stanowi wartość o 3% większą od średniej krajowej, oraz największą liczbą dni słonecznych - 290, z czego 246 dni z usłonecznieniem powyżej 1 godziny. Zarówno Rabka jak i Mszana Dolna charakteryzują się małym zachmurzeniem i mniejszymi amplitudami temperatury powietrza. W porównaniu z innymi pasmami położonymi na terenie Karpat rejon ten ma nieco cieplejsze zimy.

Rabka i Beskid Wyspowy otrzymują stosunkowo dużo opadów atmosferycznych. Średnia suma opadu w Rabce wynosiła 927 mm a w Porębie Wielkiej 920 mm. Pokrywa śnieżna utrzymuje się przez ponad 100 dni, a warunki śniegowe do uprawiania narciarstwa są mniej korzystne niż w Dolinie Popradu.

KONCEPCJA ZAGOSPODAROWANIA PASMA UZDROWISKOWO-WYPOCZYNKOWEGO RABKA-MSZANA DOLNA - POREBA WIELKA

Rys. 3.

Liczba dni z mgłą w Rabce jest stosunkowo mała i wynosi średnio w roku około 20. Jest to korzystna cecha klimatu Rabki. W Rabce dominuje kierunek wiatru południowo-zachodni, a w Mszanie Dolnej kierunek północno-zachodni. Średnie roczne prędkości wiatru wynoszą 1,8 m/s w Rabce i 1,4 m/s w Mszanie Dolnej.

Duży udział ciszy i wiatru słabego oraz korzystne warunki insolacyjne wpływają na klimat odczuwalny. Przeciętnie w roku w Rabce jest 185 dni z komfortowymi warunkami termiczno-wilgotnościowymi, co stwarza znacznie korzystniejsze warunki klimatyczne Rabki w porównaniu z pozostałymi analizowanymi pasmami.

Badania kontrolne czystości powietrza są prowadzone tylko w Rabce. Opad pyłu wynosi średnio w roku $84,5 \text{ t/km}^2$ (1984 r.), a stężenie pyłu zawieszonego w powietrzu $0,056 \text{ mg/m}^3$. Przekroczone było również dopuszczalne średnie roczne stężenie SO_2 . Największe przekroczenie norm występuje w sezonie grzewczym. Oprócz gospodarki cieplnej i ruchu samochodowego źródłem zanieczyszczenia powietrza w Rabce jest stacja kolejowa w Chabówce, linia kolejowa z trakcją parową Chabówka - Nowy Sącz oraz gospodarka cieplna oparta na ponad 60 kotłowniach węglowych. Doprowadzony do Rabki w 1986 r. gaz spowoduje poprawę gospodarki cieplnej a tym samym wpłynie na poprawę czystości powietrza atmosferycznego.

Warunki geologiczne /11/ miejscowości położonych na obszarze pasma są zróżnicowane. Występują tu solanki karpackie. Są to wody chlorkowo-sodowe, bromkowe, jodkowe, borowe, niekiedy żelaziste o mineralizacji 16,0 - 25,0 g/l. Mineralizacja oraz wydajność ujęć zależy od tektonicznego zaangażowania strefy, a temperatura wody wiąże się ze stopniem geotermicznym. Na głębokościach do 1600 m można uzyskać wody o temperaturze 31-35°C.

Obecne zasoby wód chlorkowo-sodowych tego rejonu wynoszą dla Rabki - $6,45 \text{ m}^3/\text{godz.}$ i dla Poręby Wielkiej $12,0 \text{ m}^3/\text{godz.}$ (termalne). Termalne wody Poręby Wielkiej wymagają szybkiej budowy ośrodka rekreacyjno-wypoczynkowego. Zasoby Rabki są w pełni zagospodarowane i wykorzystane. Solankom rabczańskim towarzyszy metan. Obszar perspektywnie zasobowy znajduje się na południowych stokach Bani i Grzebienia (Rabka - Zaryte). Wody zwykłe występują głównie w utworach czwartorzędowych. Najlepsze warunki hydrogeologiczne znajdują się w dolinach potoków, gdzie na głębokości 6-10 m można uzyskać wydajność kilkunastu $\text{m}^3/\text{godz.}$

Ocena innych elementów środowiska przyrodniczego wykazała, że rozwój funkcji uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystycznych jest zagrożony postępującą degradacją środowiska przejawiającą się:

- w powstawaniu osuwisk, spełzywaniu i splukiwaniu gleb przez orne użytkowanie wysoko położonych stoków górskich i niekorzystne wylesienia,

- w degradacji ilościowej i jakościowej wód powierzchniowych (Mszanka III klasa, potoki Luboński i Poniczanka - poza klasą czystości) ze względu na brak oczyszczalni w Mszanie Dolnej i kilkakrotne przeciążenie oczyszczalni w Rabce oraz braki w innych elementach infrastruktury technicznej,

- we wzroście zanieczyszczeń i hałasu spowodowanym niewłaściwą gospodarką odpadami, nieprawidłowym systemem komunikacyjnym itp.

Oceniając więc kompleksowo warunki środowiska przyrodniczego pasma, stwierdzić można, że rozwojowi funkcji uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystycznej zagraża niewłaściwe wyposażenie w infrastrukturę techniczną oraz wady w prowadzeniu gospodarki rolnej i leśnej. Ze względu na zróżnicowany charakter pasma na poszczególnych jego terenach obowiązuje odmienna funkcja wiodąca /10/. Są to dla Rabki i okolic - funkcja uzdrowiskowa; dla Mszany Dolnej - funkcja wypoczynkowa i obsługa ruchu turystycznego pasma; dla pozostałych obszarów - rolnictwo z lokalnie dominującym wypoczynkiem i turystyką.

Wielkość bazy pobytowej pasma wynosi około 8200 miejsc: na lecznictwo uzdrowiskowe przypada 2400 miejsc (29%), wczasowiczów 3400 miejsc (42%) i turystów 2200 miejsc (29%). Lecznictwo uzdrowiskowe prowadzone jest jedynie w uzdrowisku Rabka. Charakterystyczną cechą bazy wypoczynkowej pasma jest wysoki udział korzystania z kwater prywatnych. Stanowią one 55,5% bazy rekreacyjnej.

Najważniejszym ośrodkiem w sieci osadniczej jest miasto Rabka, 13,7 tys. mieszkańców stałych, jako największy krajowy ośrodek lecznictwa dziecięcego. Drugi ośrodek miejski - Mszana Dolna - 5,8 tys. mieszkańców pełni funkcję przemysłowo-usługową dla całego pasma. Ponadto funkcje wypoczynkowo-turystyczne rozwijają się w Porębie Wielkiej i Lubomierzu. Zasoby mieszkaniowe pasma (54% w miastach i 46% na wsi) koncentrują się w większości na terenach miejskich Rabki i Mszany Dolnej. Szeroki zakres korzystania z kwater prywatnych (58% całej bazy turystyczno-wypoczynkowej) powoduje, że potrzeby mieszkaniowe tego rejonu nie są zaspokojone. Duże braki występują również w usługach gastronomicznych, handlu i kulturze. Usługi skoncentrowane są głównie w Rabce i Mszanie Dolnej. Produkcja rolna w paśmie rozwijana jest jako rolnictwo indywidualne o kierunku hodowlano-uprawnym. Preferuje się produkcję mleka, żywca wołowego oraz wełny, a z upraw: warzywa, owoce i rośliny zbożowe.

Przemysł występuje w formie niewielkich zakładów w większości nieuciążliwych w Mszanie Dolnej, Rabce oraz w Porębie Wielkiej. W planach perspektywicznych Rabki przewiduje się eliminację urządzeń składowych, magazynowych i produkcyjnych nie związanych z funkcją uzdrowiskową. Dalszy rozwój funkcji wypoczynkowo-turystycznej w Mszanie Dolnej wymaga eliminacji uciążliwych technologii zakładów "Meblometu" i INCO. W Porębie Wielkiej istniejący zakład przemysłu drzewnego nie stwarza zagrożeń, pod warunkiem zachowania dotychczasowego profilu i skali produkcji.

Analiza stanu zagospodarowania pasma wskazuje, że na jego obszarze nie występują funkcje kolizyjne, których działalność mogłaby uniemożliwić prowadzenie i rozwój funkcji uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystycznej.

Istniejący układ drogowy wspomagany układem kolejowym zapewnia dobrą dostępność pasma mieszkańcom kraju i dużych aglomeracji. Przez pasmo przebiegają trzy drogi krajowe o funkcji

międzyregionalnej, w tym jedna ma przejście graniczne państwa (Chyżne), trzy drogi o funkcji regionalnej oraz szereg dróg lokalnych. Komunikacja autobusowa PKS zapewnia powiązania lokalne, a ponadto bezpośrednie połączenia z Krakowem, Warszawą i Lublinem. W obrębie pasma najtrudniej dostępne są obszary południowe. Powiązania kolejowe umożliwia linia Chabówka-Sucha przez połączenie do Krakowa i dalej do centrum kraju oraz poprzez połączenia z Bielskiem na Śląsk i z zachodnią częścią Polski. Prowadzone są bezpośrednie składy pociągów do Warszawy. Najtrudniejszy problem obecnie stanowi konieczność elektryfikacji linii kolejowej i modernizacja dworca przeładunkowo-towarowego w Chabówce, budowa nowej drogi lokalnej z Rabki do Poręby Wielkiej oraz zmiana lokalizacji dworców autobusowych w Rabce i Mszanie Dolnej.

Ocena warunków klimatycznych, geologicznych oraz stanu zagospodarowania wskazuje na możliwość prowadzenia i dalszego rozwoju funkcji uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystycznej. Niezbędne jest jednak usunięcie szeregu stwierdzonych nieprawidłowości, które wpłyną na poprawę stanu istniejącego.

3. Pasma Krościenko-Szczawnica (rys. 4)

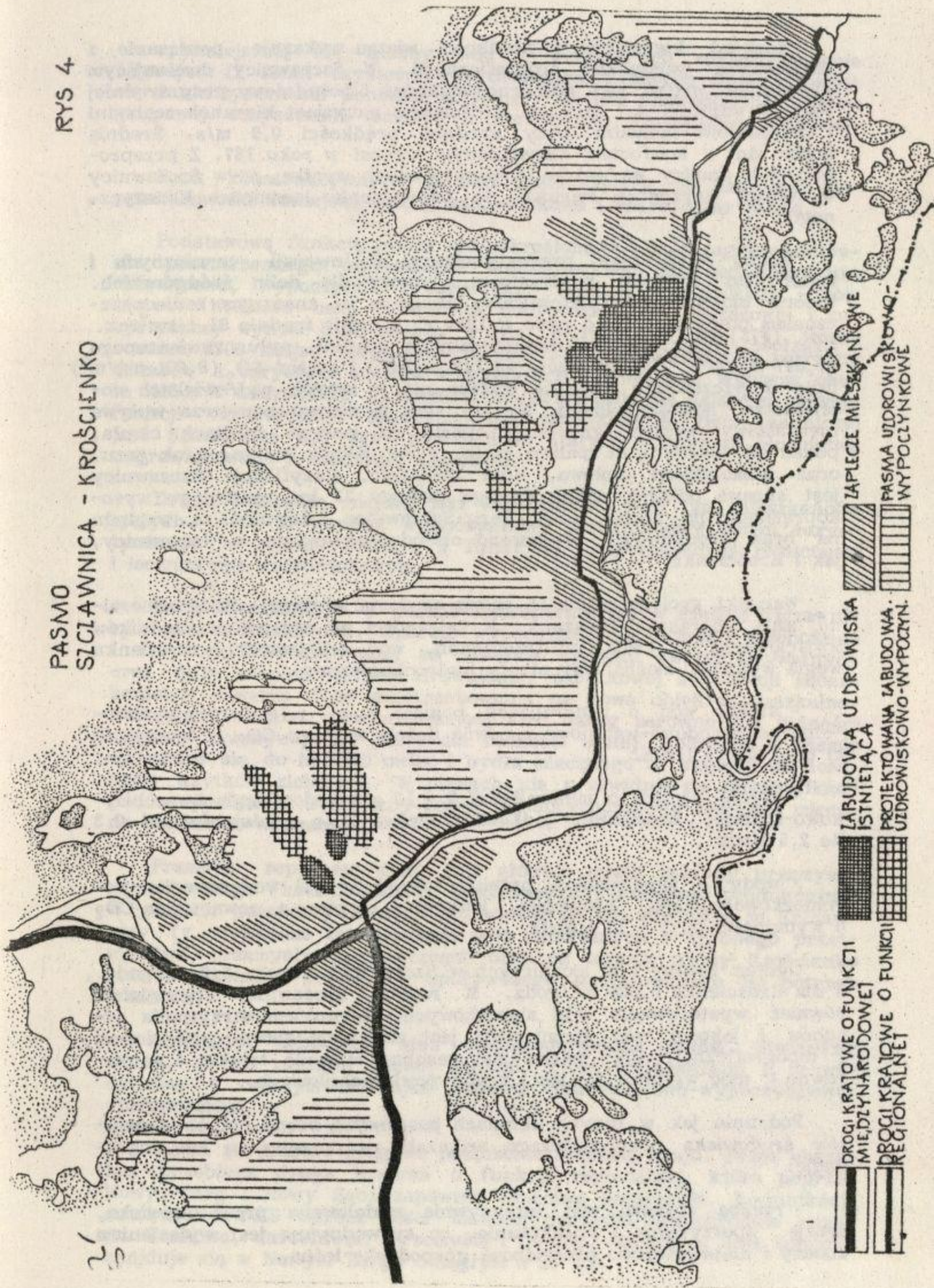
Powierzchnia pasma wynosi 145,3 km². Zamieszkuje je 12 tys. mieszkańców stałych oraz 13 tys. osób czasowo przebywających. Pasma to leży na pograniczu Pienin, Beskidu Sądeckiego i Gorców, rozdzielonych dolinami Dunajca i jego dopływów Grajcarka w Szczawnicy i Krośnicy w Krościenku. Miejscowości wchodzące w skład pasma to uzdrowisko Szczawnica, miejscowość wypoczynkowo-turystyczna Krościenko oraz wsie: Grywałd, Hałuszowa i Krośnica. Miejscowości te są położone na obszarze C ochrony uzdrowiskowej ustalonej dla uzdrowiska Szczawnica.

Warunki klimatyczne /6/ pasma zostały scharakteryzowane na podstawie danych meteorologicznych Szczawnicy (500 m n.p.m.) i Krościenka (440 m n.p.m.).

Na terenie pasma nie prowadzi się pomiarów ciśnienia atmosferycznego i rejestracji usłonecznienia. Warunki solarne ocenić można jedynie na podstawie zachmurzenia. Średnie zachmurzenie roczne w Szczawnicy i Krościenku jest mniejsze od średniej wartości dla Polski i wynosi 66%. Średnia roczna temperatura powietrza wynosi 6,3°C i jest typowa dla miejscowości położonych na zboczach południowych.

Suma roczna opadu w Szczawnicy wynosi 861 mm, a liczba dni z opadem około 180 w roku. Krościenko natomiast, położone w cieniu opadowym pobliskich gór, ma około 20 dni opadowych mniej. Pokrywa śnieżna w Szczawnicy utrzymuje się przeciętnie przez 105 dni w roku. W Krościenku notuje się średnio 70 dni z mgłą, a w Szczawnicy tylko 40 dni w roku.

PASMO
SZCZAWNICA - KROŚCIENKO

Rozkład kierunków i prędkości wiatru wykazuje powiązanie z miejscowymi warunkami orograficznymi. W Szczawnicy dominującym kierunkiem wiatru jest północno-wschodni i południowy przy średniej rocznej wartości 2,1 m/s, w Krościenku natomiast kierunek zachodni i południowo-zachodni przy średniej prędkości 0,9 m/s. Średnia liczba dni z komfortem klimatycznym wynosi w roku 167. Z przeprowadzonej analizy warunków bioklimatycznych wynika, że w Szczawnicy występują korzystne warunki do prowadzenia lecznictwa klimatycznego.

Klimat Krościenka predestynowany do inwersji termicznych i mgieł jest bardziej kontrastowy, typowy dla dolin śródgórskich. Walory bioklimatyczne Szczawnicy obniżane są znacznym zanieczyszczeniem powietrza. Opad pyłu w 1980 r. wynosił średnio 91 t/km²rok. Częstość przekraczania dopuszczalnych stężeń pyłu zawieszonego (0,097 mg/m³), tlenków azotu (0,113 mg/m³) i stężeń SO₂ (0,091 mg/m³) była w Szczawnicy znacznie wyższa niż w innych uzdrowiskach województwa nowosądeckiego. Na zły stan sanitarny powietrza wpływa niewłaściwy system grzewczy oparty na małych źródłach ciepła, ponad 30 kotłowni na paliwo stałe, i zła jakość paliwa, brak gazu, oraz komunikacja kołowa, brak obwodnic. Gazyfikacja Szczawnicy jest sprawą odległą, gdyż wymaga budowy 33 km. gazociągu wysokopiętnego na trasie Nowy Targ-Szczawnica. Również ze względu na brak środków nie zbudowano obwodnicy zarówno w Szczawnicy, jak i Krościenku

Warunki geologiczne [11] pasma są dosyć skromne. Wody mineralne mają charakter mieszany. W zależności od stosunku składników wyjściowych, tj. wód infiltracyjnych, wód reliktowych i dwutlenku węgla wydzielić można trzy strefy hydrochemiczne:

- strefę wód o mineralizacji poniżej 4 g/l - wodorowęglanowo-chlorkowo-sodowo-wapniowe z pewną ilością wolnego CO₂, o wydajności od 1 do 13 l/min.,

- strefę szczaw o mineralizacji 5 - 10 g/l wodorowęglanowo-chlorkowo-sodowe, bromkowe, jodkowe, borowe - o wydajności od 0,3 do 2,5 l/min.,

- wody o mineralizacji przekraczającej 25 g/l wodorowęglanowo-chlorkowo-sodowe, bromkowe, jodkowe, borowe z zawartością CO₂ o wydajności od 5 - 15 l/godz.

Ogółem zasoby wód leczniczych w Szczawnicy wnoszą 3,6 m³/godz., a dla Krościenka 0,036 m³/godz. W rejonie Szczawnicy stwierdzono również występowanie wód siarczkowych. Warunkiem utrzymania zasobów i jakości wód leczniczych jest zalesienie zlewni geologicznej i topograficznej. Całe pasmo jest zasobne w wodę zwykłą i to zarówno z ujęć wgłębnych, jak i z wód powierzchniowych.

Podobnie jak w innych układach pasmowych ocena innych elementów środowiska przyrodniczego wskazała na postępującą ich degradację:

- rzeźba obszaru jest intensywnie modelowana przez osuwiska, erozję, spłytywanie i spłukiwanie, co spowodowane jest wylesieniem zboczy i nieprawidłowo prowadzoną gospodarkę leśną,

- zmniejszają się zasoby wód i wzrasta ich zanieczyszczenie (Dunajec II klasa czystości, w Grajcarku i innych ciekach notuje się zanieczyszczenia ponadnormatywne), co jest spowodowane brakiem grupowej oczyszczalni ścieków i niewłaściwą gospodarką odpadami.

Brak konstruktywnych działań zmierzających do usunięcia nieprawidłowości zmniejsza walory uzdrowiskowe i rekreacyjne pasma.

Podstawową funkcją pasma /10/ określoną w planie zagospodarowania przestrzennego województwa nowosądeckiego jest lecznictwo uzdrowiskowe, wypoczynek i turystyka, funkcją uzupełniającą - rolnictwo. Wielkość bazy lecznictwa uzdrowiskowego, wczasowej i turystycznej wynosi 5100 miejsc, w tym kuracjusze 1900 (37%), wczasowicze 2300 miejsc (44%⁹) oraz turyści 900 (około 19%). Na potrzeby wczasów i turystyki miejsca w kwaterach prywatnych wynoszą około 41%. W uzdrowisku Szczawnica nie przewiduje się dalszego rozwoju funkcji turystycznej. Najważniejszym ośrodkiem w sieci osadniczej jest Szczawnica 6,3 tys. mieszkańców stałych - ośrodek lecznictwa uzdrowiskowego o znaczeniu krajowym.

Drugą jednostką miejską jest Krościenko - 5,9 tys. mieszkańców stałych. Jest to ośrodek wypoczynkowy i rozrządowy ruchu turystycznego w rejonie Pienin, z funkcjami uzupełniającymi: rolnictwem i lecznictwem uzdrowiskowym.

Baza mieszkaniowa w paśmie koncentruje się w mieście Szczawnicy oraz w Krościenku. Oparcie wypoczynku pobytowego sezonowego i turystyki kwalifikowanej na zasadzie wynajmu kwater prywatnych oraz duży stopień zużycia drewnianej, zabytkowej substancji mieszkaniowej stwarza duże zapotrzebowanie na nowe obiekty mieszkalne. Notuje się również niewystarczającą sieć usług zarówno dla ludności czasowo przebywającej, jak i dla ludności stałej. Rolnictwo w paśmie ogranicza się do hodowli owiec i bydła mlecznego ze względu na dominację użytków zielonych. W planach nie przewiduje się intensyfikacji produkcji rolnej. Utrzymany będzie jej dotychczasowy kierunek mleczno-hodowlano-wypasowy.

Przemysł reprezentowany jest głównie przez zakłady przemysłu wydobywczego (kamieniołomy), spożywczego i rzemiosło produkcyjne. W planach perspektywicznych przewiduje się ich eliminację ze Szczawnicy (z wyjątkiem butelkowania wód mineralnych i drobnego przetwórstwa przemysłu spożywczego) oraz na terenie gminy Krościenko rozwój zakładów przemysłu spożywczego dostosowanego do potrzeb lokalnych.

Analizując istniejący stan zagospodarowania pasma, stwierdzić można, iż nie nastąpił rozwój funkcji, która kolidowałaby z prowadzeniem i dalszym rozwojem funkcji uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystycznej.

Pasmo ma jedynie drogowe połączenia z resztą kraju. Przez obszar ten przebiega droga krajowa o funkcji regionalnej, która poprzez Nowy Targ i Nowy Sącz zapewnia właściwe połączenia. Komunikacja autobusowa PKS oprócz sieci lokalnej prowadzi bezpośrednie kursy do Krakowa, Jarosławia, Przemyśla i Dębicy. Najbliższa linia kolejowa znajduje się w Nowym Targu odległym o 25 km.

Istniejący układ komunikacyjny wystarcza dla zapewnienia odpowiedniej dostępności komunikacyjnej. Niezbędne jest jednak zwiększenie liczby kursów lokalnych i dalekobieżnych. Wymagana jest również modernizacja układu komunikacyjnego w Szczawnicy i budowa obejścia centrum Krościenka. Analiza warunków klimatycznych, geologicznych i stanu zagospodarowania wykazała dalszą możliwość prowadzenia i rozwoju lecznictwa uzdrowiskowego, wypoczynku i turystyki na obszarze pasma. Należy jednak położyć nacisk na zalesienie zlewni geologicznej i topograficznej źródeł leczniczych oraz eliminację innych niekorzystnych zjawisk.

4. Pasmo Iwonicz-Rymanów-Rudawka Rymanowska (rys.5)

Pasmo zaliczone jest do II kategorii obszarów turystycznych w skali kraju. Powierzchnia wynosi 328,3 km², a zamieszkuje je około 23 tys. mieszkańców stałych i około 4 tys. czasowo przebywających.

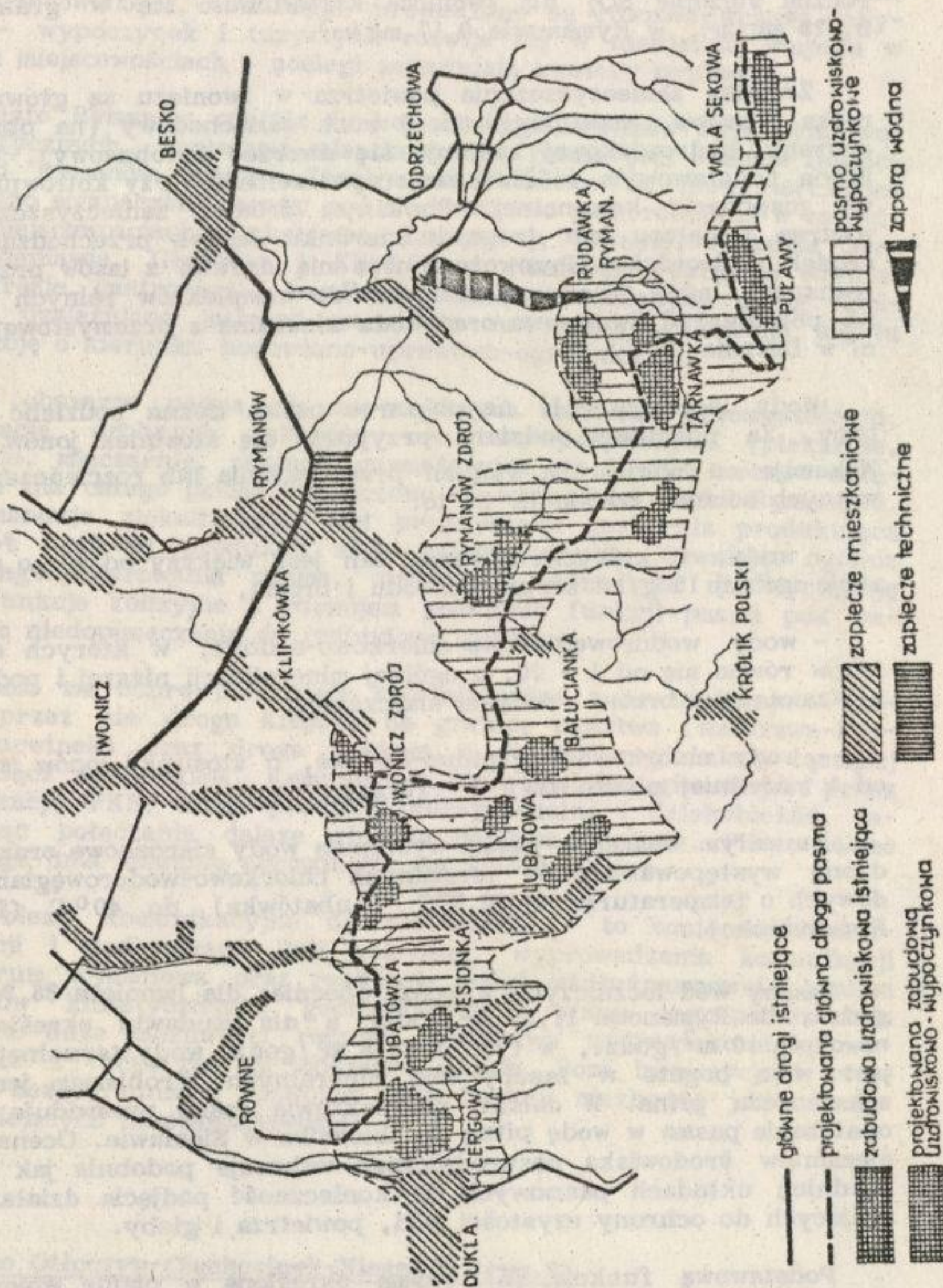
Leży na pograniczu Beskidu Niskiego i Pogórza Bukowskiego, Dołów Jasielsko-Sanockich. Od południa pasmo osłaniają zalesione wzniesienia Beskidu Niskiego, wzniesienia rzędu 600 m n.p.m. Sieć osadniczą pasma tworzą dwa uzdrowiska Iwonicz i Rymanów oraz miejscowości wiejskie: Lubatówka, Lubatowa, Bałucianka, Tarnawka, Rudawka Rymanowska i Wola Sękowa. Całe pasmo jest objęte obszarem C ochrony uzdrowiskowej Iwonicza i Rymanowa.

Warunki klimatyczne /6/ dla pasma opracowane zostały na podstawie rejestracji stacji meteorologicznej w Iwoniczu Zdroju (410 m n.p.m.) i Rymanowie Zdroju (360 m n.p.m.). Średnia wartość ciśnienia atmosferycznego w Iwoniczu wynosi 968 hPa. Usłonecznienie jest rejestrowane tylko w Iwoniczu. Wynosi ono 1397 godzin. Średnio w roku jest 271 dni ze słońcem, w tym 228 dni z usłonecznieniem dziennym powyżej 1 godziny. Średnie roczne zachmurzenie w tym rejonie jest mniejsze niż w innych pasmach i wynosi dla Iwonicza 65%, dla Rymanowa 60%. Stwierdzono zróżnicowanie warunków termicznych w obu uzdrowiskach, co się wiąże z ich usytuowaniem topograficznym. W Rymanowie położonym na dnie doliny rzeki Tabor przebieg temperatury jest bardziej kontrastowy i bodźcowy. W obu miejscowościach występuje stosunkowo dużo opadów atmosferycznych: w Rymanowie 930 mm, Iwoniczu 891 mm. Średnia liczba dni z opadem jest zbliżona do średniej krajowej i wynosi 160 dni w Iwoniczu i 165 dni w Rymanowie. Pokrywa śnieżna zalega przez 101-106 dni. W Iwoniczu występuje średnio 51 dni z mgłą, w Rymanowie tylko 11.

Na obszarze pasma wieją często silne wiatry, podobne do halnego w Tatrach. Rymanów charakteryzuje się większą prędkością wiatru (2 m/sek) od Iwonicza (1,6 m/sek.). Liczba dni z komfortem klimatycznym w Iwoniczu jest stosunkowo duża i wynosi przeciętnie 176 dni w roku. Cechą klimatu tego uzdrowiska jest jednak częste występowanie uciążliwych dni parnych. Do specyficznych właściwości klimatu Iwonicza należy obecność w powietrzu jodu i aerozolu solankowego, pochodzących z warzelni soli leczniczej znajdującej się w centrum uzdrowiska. Wielkość ich stężenia jest większa od przeciętnych dla Wybrzeża Bałtyku.

KONCEPCJA ZAGOSPODAROWANIA PASMA UZDROWISKOWO - WYPOCZYNKOWEGO IWONICZ - RYMANÓW - RUDAWKA RYMANOWSKA

Rys. 5.

Pod względem stanu higienicznego powietrza rejon ten jest najbardziej korzystny wśród wszystkich uzdrowisk w Polsce. Opad pyłu w Iwoniczu i Rymanowie wynosił średnio 70-72 t/km² rok. Średnie stężenie pyłu zawieszonego w powietrzu³ jest stosunkowo niskie 0,014 mg/m³ dla Iwonicza i 0,019 mg/m³ dla Rymanowa. Średnie roczne stężenie SO₂ dla Iwonicza kształtowało się w granicach 0,028 mg/m³, w Rymanowie 0,17 mg/m³.

Źródłem zanieczyszczenia powietrza w Iwoniczu są głównie paleniska domowe, małe kotłownie i ruch samochodowy (na obszarze A ochrony uzdrowiskowej znajduje się dworzec autobusowy). W Rymanowie podstawowym źródłem zanieczyszczenia są trzy kotłownie węglowe gospodarki komunalnej. Poważnym źródłem zanieczyszczenia powietrza i hałasu jest droga w kierunku Jaślik przechodząca przez środek uzdrowiska. Przewożone jest nią drewno z lasów przez ciężki transport leśny, nawozy sztuczne do kompleksów rolnych leżących na południe od Rymanowa oraz woda mineralna z przemysłowej rozlewni w Desznie.

Wody lecznicze /11/ na obszarze pasma można podzielić na trzy typy. Za podstawę podziału przyjmuje się stosunek jonów Cl/HCO₃. Wskazuje on bowiem na stopień przeobrażenia lub rozcieńczenia pierwotnych solanek morskich. Są to:

- wody, w których stosunek ten jest większy od 20, o mineralizacji ogólnej 15 g/l i zawartości jodu i bromu,

- wody wodorowęglanowo-chlorkowo-sodowe, w których stosunek jonów równa się od 1 - 20, o ogólnej mineralizacji niższej i podwyższonej zawartości bromu i czasami siarczanów,

- wody chlorkowo-węglanowo-sodowe, o stosunku jonów mniejszym od 1 i średniej mineralizacji 5 - 10 g/l.

Na całym obszarze pasma występują wody siarczkowe oraz stwierdzono występowanie wód termalnych chlorkowo-wodorowęglanowo-sodowych o temperaturze od 19,5°C (Lubatówka) do 40°C (Rudawka Rymanowska).

Zasoby wód leczniczych wynoszą obecnie: dla Iwonicza 36,94 m³/godz., dla Rymanowa 11,58 m³/godz., a dla Rudawki określa się je na około 10 m³/godz., w tym około 8 m³/godz. wody termalnej. Pasma jest więc bogate w zasoby wód mineralnych. Problemem jest natomiast woda pitna. W dalszej perspektywie czasu przewiduje się zaopatrzenie pasma w wodę pitną ze zbiornika w Sieniawie. Ocena innych elementów środowiska przyrodniczego wskazuje podobnie jak w poprzednich układach pasmowych na konieczność podjęcia działań zmierzających do ochrony czystości wód, powietrza i gleby.

Podstawową funkcją /5/ pasma określoną w planie województwa krośnieńskiego jest lecznictwo uzdrowiskowe, w mniejszym stopniu wypoczynek pobytowy oraz turystyka piesza. Funkcjami podporządkowanymi jest rolnictwo, gospodarka mieszkaniowa i usługi. W sieci osadniczej funkcja uzdrowiskowa występuje w Iwoniczu i Rymanowie, a przewiduje się jej wprowadzenie do Rudawki Rymanowskiej i Lubatowej (nowe uzdrowisko). Iwonicz jest uzdrowiskiem dla dorosłych

o znaczeniu krajowym. Zamieszkuje je ponad 2 tys. mieszkańców stałych. Rymanów Zdrój ze względu na specyficzne warunki klimatyczne i bogate tradycje jest uzdrowiskiem o znaczeniu krajowym, liczy 1000 miejsc przeznaczonych dla kuracjuszy. Leczą się tu głównie dzieci. Rymanów miasto zamieszkuje ponad 3200 mieszkańców stałych. Poza uzdrowiskami, w których prowadzone są również wczasy pobytowe - wypoczynek i turystyka rozwija się w niewielkim stopniu w innych miejscowościach, noclegi zapewniają kwatery prywatne.

Miasto Rymanów spełnia funkcję obsługi ośrodków wypoczynkowo-turystycznych. Zapleczem mieszkaniowym pasma jest obecnie Iwonicz wieś i Rymanów miasto. Zasoby mieszkaniowe są niewystarczające i dlatego wyznaczono tereny pod budownictwo jednorodzinne w sąsiednich miejscowościach: Lubatówce, Lubatowej, Desznie, Posadzie Górnej, Sieniawie, Głębokim i Klimkówce. Niedobór występuje również w zakresie gastronomii, handlu i szeroko rozumianych usług. Rolnictwo uzależnione jest od warunków naturalnych. Rozwija się tu produkcję o kierunku hodowlano-uprawowo-ogrodniczym.

Na obszarze pasma nie ma większych zakładów przemysłowych. Lokalizację drobnych zakładów usługowo-spożywczych (piekarnie, masarnie, mleczarnie, zakłady garmażeryjne itp.) oraz terenów składowych dla całego pasma wyznaczono we wschodniej części Rymanowa. W Rymanowie zlokalizowana jest przemysłowa garbarnia produkująca ok. 25% krajowej produkcji skór galanteryjnych. Oceniając ogólnie stan zagospodarowania pasma, stwierdzić można, że nie występują tutaj funkcje kolizyjne z rozwojem głównych funkcji pasma pod warunkiem niedopuszczenia do rozbudowy garbarni.

Pasmo ma dobre połączenie komunikacyjne z resztą kraju. Przebiega przez nie droga krajowa na granicę państwa (Warszawa-Rzeszów-Barwinek) oraz droga krajowa o funkcji regionalnej łączącej Nowy Sącz z Sanokiem. Komunikacja zbiorowa obsługiwana jest przez komunikację PKS, która prowadzi kursy lokalne i dalekobieżne, zapewniając połączenia dalsze głównie poprzez Rzeszów. Przez pasmo przebiega linia kolejowa normalnotorowa Stróże-Zagórz.

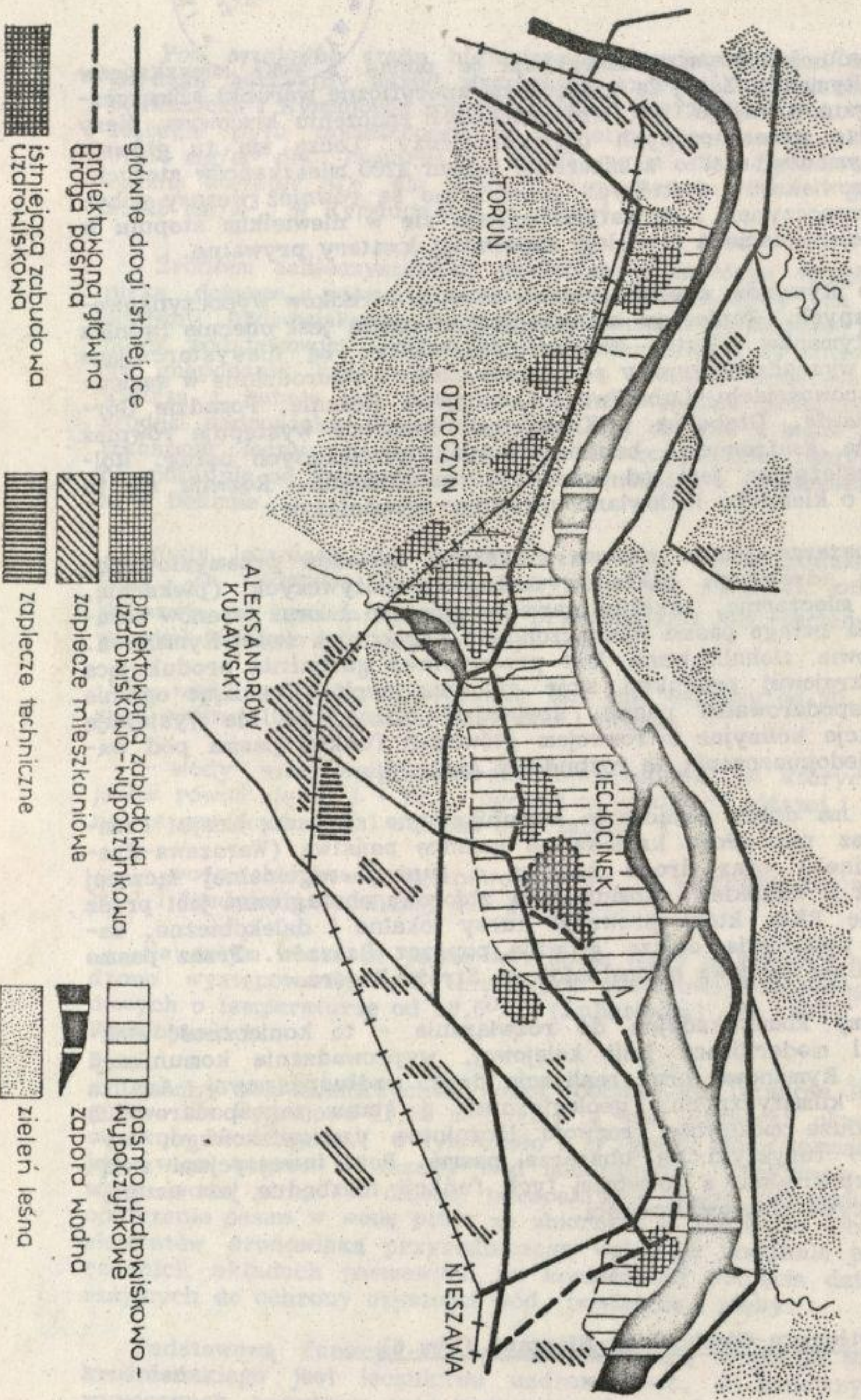
Problemy komunikacyjne do rozwiązania - to konieczność elektryfikacji i modernizacji linii kolejowej, wyprowadzenia komunikacji z centrum Rymanowa oraz realizacja drogi wzdłużpasmowej. Analiza warunków klimatycznych, geologicznych i stanu zagospodarowania wykazała duże możliwości rozwoju lecznictwa uzdrowiskowego, wypoczynku i turystyki na obszarze pasma. Poza inwestycjami związanymi bezpośrednio z rozwojem tych funkcji niezbędne jest usunięcie istniejących nieprawidłowości.

5. Pasmo Otłoczyn-Ciechocinek-Nieszawa (rys.6)

Powierzchnia pasma wynosi około 190,0 km². Zamieszkuje je 31,0 tys. mieszkańców stałych i 8,2 tys. czasowo przebywających. Jest to pasmo nizinne położone na obszarze Kotliny Toruńskiej, na lewym brzegu Wisły. Wyraźnie zarysowana krawędź Równiny Inowroc-

KONCEPCJA ZAGOSPODAROWANIA PASMA UZDROWISKOWO-WYPOCZYNKOWEGO W REJONIE CIECHOCINKA

Rys. 6.

ławskiej, osiagająca w okolicy Raciążka około 50 m wysokości, tworzy zachodnią granicę Kotliny. Dno Niziny Ciechocińskiej położone jest na wysokości 40-50 m n.p.m.

Sieć osadniczą pasma tworzy uzdrowisko Ciechocinek, miasta Nieszawa i Aleksandrów Kujawski oraz wiejskie jednostki osadnicze: Białe Błota, Otłoczyn, Osiek i Dzikowo. Wszystkie te jednostki położone są na obszarze C ochrony uzdrowiskowej Ciechocinka.

Warunki klimatyczne /6/ pasma zostały scharakteryzowane na podstawie danych meteorologicznych Ciechocinka. Na terenie Ciechocinka nie prowadzi się pomiarów ciśnienia powietrza atmosferycznego. Warunki solarne cechuje duże zróżnicowanie w poszczególnych latach, wahają się one od 1239 do 1919 godzin rocznie. We wszystkich miesiącach roku średnie sumy usłonecznienia w Ciechocinku są niższe od analogicznych wartości dla Polski. Przeciętna liczba dni ze słońcem wynosi 263 dni, w tym 225 dni z usłonecznieniem powyżej 1 godziny. Średnia roczna wartość zachmurzenia sięga 65%. Podmokły charakter podłoża sprzyja powstawaniu mgieł.

Dolina Wisły między Płockiem a Toruniem należy do najcieplejszych rejonów kraju. Temperatura powietrza kształtowała się od 7,8 °C - 8,3 °C. Wysokie temperatury powietrza w okresie letnim oraz podwyższona wilgotność sprzyjają występowaniu stanów parności. Kujawy należą do ubogich rejonów pod względem opadów atmosferycznych, średnie wieloletnie wartości opadów wynoszą od 476 mm do 564 mm. Nizina Ciechocińska jest stosunkowo mało przewietrzana. Najczęściej występuje wiatr zachodni i południowo-zachodni o prędkości 2,4 m/s. Dni z komfortem klimatycznym jest stosunkowo mało - jest ich 148 w roku.

Ciechocinek jest przykładem sztucznego wzbogacania warunków klimatycznych za pośrednictwem tężni. Powoduje ona nasycenie powietrza chlorkiem sodowym i jodem. Powietrze w okolicach tężni odznacza się również dużą czystością bakteriologiczną.

W Ciechocinku obserwuje się poprawę w zakresie zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego. W dziesięcioleciu 1976-1985 średni roczny opad pyłu wynosił 90 t/km², a w roku 1985-86 - w granicach 60-65 t/km². Mimo to przekroczone są stężenia pyłu drobnodziarnistego, dwutlenku siarki i tlenku azotu. Oprócz zanieczyszczeń gazowych pochodzących głównie ze spalania paliw (około 70 kotłowni na paliwo stałe) na terenie pasma przekroczone są dopuszczalne stężenia takich substancji jak: amoniak, formaldehyd, siarkowodór, saletra amonowa. Stwierdzono również obecność w powietrzu chlorku winylu o działaniu rakotwórczym. Jest to efekt oddziaływania dużych miast o szkodliwym przemyśle. Są to Włocławek (zakłady azotowe), Toruń (Elana) oraz Inowrocław.

Na terenie uzdrowiska Ciechocinek niezbędne jest uporządkowanie ruchu samochodowego poprzez wyeliminowanie z centrum ruchu ciężarowego związanego z wywozem z rozlewni dużej ilości wody mineralnej.

Pasmo ciechocińskie należy do obszarów o korzystnych warunkach uzyskania wód mineralnych /11/. Powszechnie występują wody chlorowo-sodowe zawierające jod i brom, a lokalnie uzyskać można również

wody siarczanowe. Mineralizacja wód i ich temperatura wzrasta z głębokością. Najgłębiej występujące wody ujmowane są z głębokości 650 - 850 m. Ich wydajność jest duża do 135 m³ /godz., mineralizacja wysoka do 68 g/l i temperatura od 26-31 °C. Wody płytsze mają mniejszą mineralizację (40 g/l) i niższą temperaturę (do 25 °C). Zasoby wód leczniczych Ciechocinka wynoszą obecnie 509 m³/godz. Na obszarze pasma występują natomiast trudności z uzyskaniem dostatecznej ilości wód zwykłych niezbędnych dla celów gospodarczych.

Analiza innych elementów środowiska przyrodniczego wykazała, że na obniżenie walorów pasma wpływają działania związane zarówno z intensywnym rozwojem gospodarczym samego pasma, jak i otaczających je aglomeracji miejsko-przemysłowych. W samym Ciechocinku obniżenie walorów uzdrowiskowych nastąpiło przez nieprawidłowo prowadzoną gospodarkę cieplną (duża liczba kotłowni), znaczny ruch samochodowy oraz braki w zakresie infrastruktury technicznej. Podstawową funkcją /7/ pasma określoną w założeniach do planu regionalnego województwa włocławskiego jest lecznictwo uzdrowiskowe, wypoczynek i turystyka o znaczeniu krajowym, wszystkie inne mają znaczenie uzupełniające.

Wielkość bazy lecznictwa uzdrowiskowego, wczasowej i turystycznej pasma wynosi około 12,0 tys. miejsc. Ze względu na bogate zasoby solanek leczniczych oraz renomę uzdrowiska w Ciechocinku znaczną część bazy, bo aż 7,5 tys., zajmuje lecznictwo uzdrowiskowe. Stosunkowo skromna jest baza wczasowa - około 300 miejsc, turystyka zaś liczy około 4,0 tys. Pasma traktowane jest jako wyodrębniony kompleks przyrodniczy i ekologiczny, który podlega wymaganiom ochronnym. W sieci osadniczej lecznictwo uzdrowiskowe jest prowadzone w Ciechocinku. Jest to najważniejsza miejscowość pasma. Ciechocinek liczy około 12 tys. mieszkańców stałych. Funkcje wypoczynkowe i turystyczne, liczbowo w minimalnym zakresie, rozwijane są w Nieszawie, Otłoczynie, Białych Błotach, Osieku, Dzikowie i Raciążku. Przewiduje się ich intensywny rozwój, a w Otłoczynie i Raciążku wprowadzenie lecznictwa uzdrowiskowego.

Zaplecze mieszkaniowe pasma to Aleksandrów Kujawski i obecnie Ciechocinek. Ze względu na znaczne potrzeby mieszkaniowe w planach perspektywicznych dąży się do rozbudowy tej funkcji w Nieszawie i innych jednostkach osadniczych pasma. Usługi handlowe, kulturalne itp. są zlokalizowane w istniejących miastach. Występuje potrzeba ich zwiększenia oraz realizacji od podstaw w jednostkach projektowanych do rozwoju.

W zakresie produkcji rolnej przyjęcie założenia, że funkcja ta będzie podporządkowana funkcji wiodącej, ukierunkuje rolnictwo na pełnienie roli strefy dostarczającej żywność na potrzeby rozwijającego się lecznictwa, wypoczynku i turystyki.

Na terenie samego pasma nie funkcjonują większe zakłady przemysłowe. Jednak nawet urządzenia techniczne miasta (bazy przedsiębiorstw komunalnych, magazyny, stacje trafo itp.) przy nieprawidłowej lokalizacji wpływają na pogorszenie warunków przyrodniczych i środowiskowych Ciechocinka. Oceniając ogólnie stan zagospodarowania pasma ciechocińskiego stwierdza się, że obecnie na jego obszarze nie jest prowadzona działalność, która mogłaby przekreślić możliwość prowadzenia funkcji wiodących. Natomiast funkcji tej może zagrażać nie kontrolowany rozwój zakładów przemysłowych w wielkich ośrodkach miejskich otaczających pasmo.

Szlak drogowo-kolejowy Włocławek - Toruń wraz z kursującymi na nim autobusami i pociągami zapewnia sprawne i dogodne połączenia z większością aglomeracji miejskich w kraju. Większe znaczenie w przewozach pasażerskich odgrywa komunikacja kolejowa, która zapewnia bezpośrednią łączność z Warszawą, Łodzią, Krakowem i Mysłowicami. Komunikacja pomiędzy miejscowościami wewnątrz pasma odbywa się za pośrednictwem komunikacji PKS i linii kolejowej Aleksandrów Kujawski - Ciechocinek. Do działań usprawniających układ zaliczyć należy konieczność reorganizacji ruchu i przebudowę ulic w Ciechocinku, co umożliwi lepsze powiązania z pozostałymi miejscowościami pasma. Problemem zasadniczym natomiast może się stać realizacja autostrady północ południe.

Analiza warunków klimatycznych, geologicznych i stanu zagospodarowania wskazuje na możliwość prowadzenia i rozwoju lecznictwa uzdrowiskowego i wypoczynku. Największe zagrożenia istnieją w otaczających pasma dużych ośrodkach miejskich.

6. Mierzeja Wiślana (rys.7)

Mierzeja Wiślana obejmuje obszar wykształcony między dwoma akwenami, tj. Zatoką Gdańską i Zalewem Wiślanym o długości około 50 km i szerokości 1 - 3 km. Zamieszkuje je około 7 tys. mieszkańców stałych i około 55 tys. osób czasowo przebywających w szczycie sezonu.

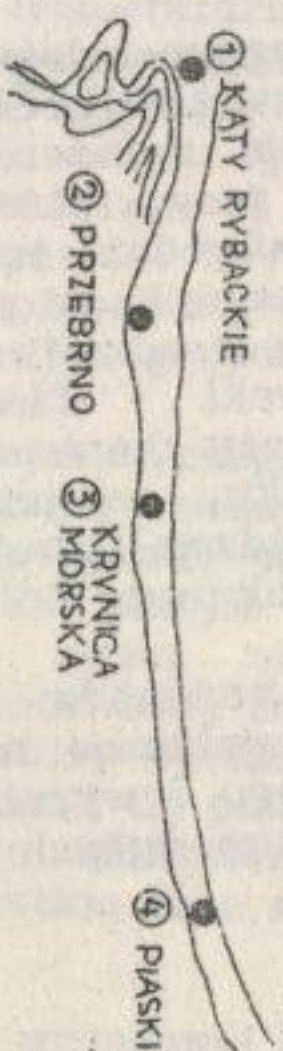
Mierzeja Wiślana tworzy odrębny mezoregion geograficzny obejmujący najbardziej wschodni odcinek polskiego Wybrzeża Bałtyku. Jednostki osadnicze położone na Mierzei to: Krynica Morska, Stegna, Kąty Rybackie, Sztutowo, Junoszyń, Mikoszewo, Przebrno i Piaski. Z miejscowości tych Krynica Morska objęta jest od 1974 r. niektórymi przepisami ustawy o uzdrowiskach i lecznictwie uzdrowiskowym. Do miejscowości potencjalnie uzdrowiskowych zaliczone są Kąty Rybackie i Piaski.

Warunki klimatyczne /6/ są scharakteryzowane na podstawie danych meteorologicznych Krynicy Morskiej. Obszary nadmorskie odznaczają się najwyższymi wartościami ciśnienia atmosferycznego - w Krynicy wynoszą one 1014 hPa. Krynica należy do najlepiej usłonecznionych miejscowości nadmorskich, przewaga nad Kołobrzegiem wynosi 80 godzin rocznie a nad uzdrowiskami górskimi nawet 300 godzin. Ma również najwięcej dni pogodnych. Warunki termiczne są zróżnicowane, średnia temperatura powietrza wynosi 7,3 °C. Średnia suma opadów atmosferycznych o wielkości 592 mm jest niższa od średnich wartości dla Polski.

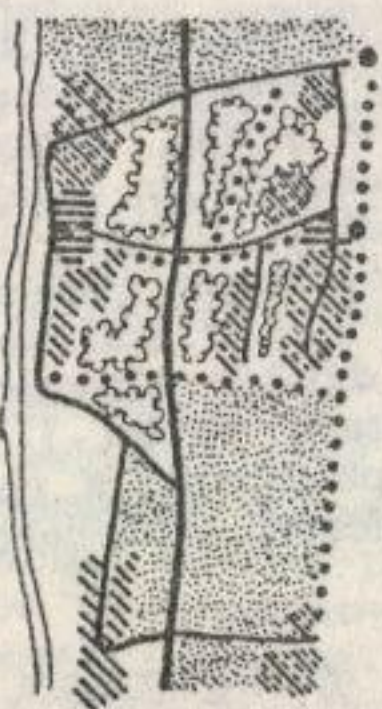
W Krynicy mgła występuje około 27 dni w roku. Dłużej niż w innych rejonach wybrzeża zalega pokrywa śnieżna (76 dni). Kontrastowość stykających się ze sobą środowisk lądu i morza sprzyja intensywnej wymianie powietrza wyrażającej się większymi niż w głębi lądu prędkościami wiatru. Dla Krynicy średnia prędkość wiatru wynosi 4,7 m/s. Warunki wiatrowe wpływają korzystnie na stężenie aerozolu morskiego w powietrzu atmosferycznym.

KONCEPCJA ZAGOSPODAROWANIA PASMA UZDROWISKOWO WYPOCZYNKOWEGO MIERZEI WISLANEJ

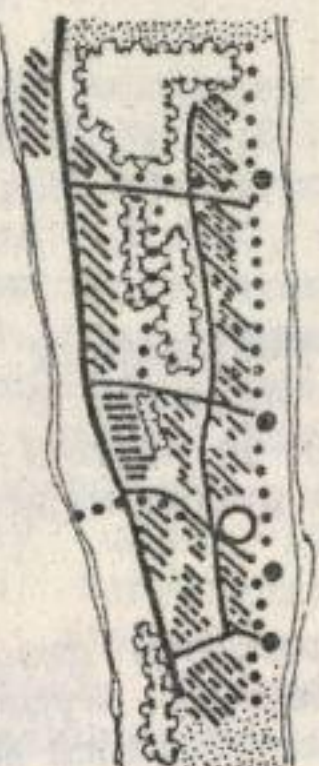
Rys. 7.

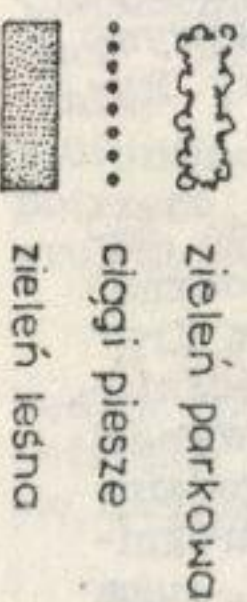
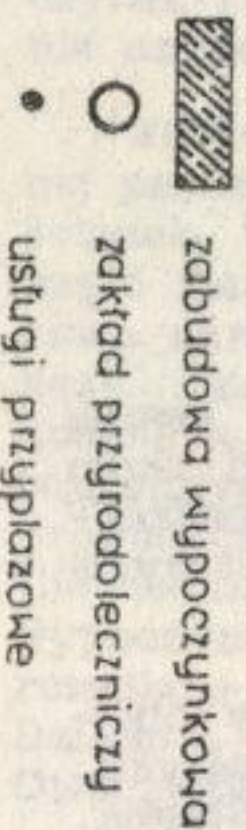
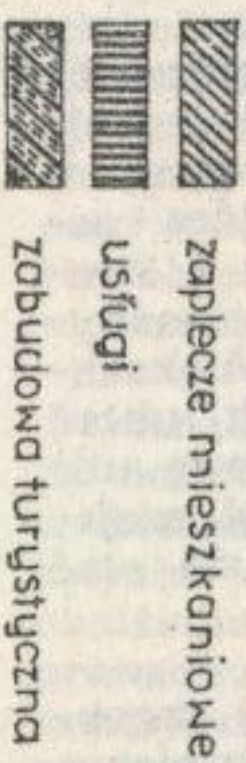
②

③

④

Mierzeja Wiślana charakteryzuje się więc klimatem typowym dla rejonów nadmorskich o wyraźnie zaznaczonych cechach kontynentalizmu, który wyraża się większym zróżnicowaniem wskaźników meteorologicznych między ciepłą a chłodną porą roku. Bardziej kontrastowy klimat w porównaniu z innymi rejonami Wybrzeża wpływa na wzrost jego bodźcowości (intensywność oddziaływania na organizm miejski).

Średni opad pyłu mierzony w latach 1976-84 w Krynicy Morskiej wynosił 85 t/km². Stężenie pyłu zawieszonego w powietrzu było sporadycznie przekroczone tylko w jednym punkcie pomiarowym Krynicy Morskiej. Nie zanotowano przekroczenia stężenia tlenków azotu ani stężenia SO₂. Stan higieniczny powietrza na Mierzei Wiślanej należy uznać za stosunkowo dobry.

Duży opad pyłu jest spowodowany lokalnymi źródłami zanieczyszczenia (około 100 małych kotłowni, z czego 35 w Krynicy Morskiej). Źródłem zanieczyszczenia powietrza są wozy asenizacyjne dowożące ścieki do oczyszczalni w Krynicy Morskiej, brak oczyszczalni ścieków w Stegnie oraz ogólny brak kanalizacji.

Wody mineralne /11/ na obszarze Mierzei Wiślanej to solanki: chlorkowo-sodowe, bromkowe, jodkowe, borowe termalne (o temperaturze do 24 °C) o mineralizacji 3,9%. Z każdego wykonanego tutaj otworu można uzyskać wydajność około 40 m³/godz. Stosunkowo dobrej jakości wody dla celów gospodarczych i pitnych występują w piaskach wydmych.

Analiza innych elementów środowiska przyrodniczego wykazała dużą degradację kąpielisk nadmorskich wywołaną rozprzestrzenianiem się zanieczyszczeń niesionych wodami Wisły. Ze względu na zbyt dużą liczbę turystów i niewłaściwą gospodarkę wodno-ściekową pogorszeniu ulega również stan lasów i wydmy, które decydują o atrakcyjności pasma. Wymienione nieprawidłowości nie przekreślają jednak możliwości organizowania na obszarze Mierzei Wiślanej lecznictwa uzdrowiskowego, czasów i turystyki.

Mierzeję Wiślaną charakteryzują różne funkcje: wypoczynkowo-turystyczna, lecznictwa uzdrowiskowego, rolnicza i rybołówstwo. Przewiduje się rozpoczęcie lecznictwa uzdrowiskowego w Krynicy Morskiej, Kątach Rybackich i miejscowości Piaski. Warto zaznaczyć, że wszystkie miejscowości pasma, tj. Krynica, Stegna, Kąty Rybackie, Sztutowo, Junoszyń, Mikoszewo, Przebrno i Piaski pełnią już obecnie funkcje wypoczynkowo-turystyczne. Żywiłowy ruch funkcji turystycznej spowodował, iż Mierzeja Wiślana zbliża się już obecnie do osiągnięcia teoretycznej pojemności rekreacyjnej pasma. W okresie sezonu ludność czasowo przebywająca osiąga liczbę 55 tys. osób.

Zasoby mieszkaniowe pasma są bardzo skromne i skupiają się głównie w Stegnie i Krynicy Morskiej. W okresie sezonu w obsłudze ruchu turystycznego zatrudnionych jest dodatkowo około 3000 osób. Mieszkają oni wówczas w obiektach wypoczynkowych. Notuje się duży niedobór wyposażenia w usługi gastronomiczne, handlowe i kulturalne.

Rolnictwo stanowi marginalną funkcję pasma. Mimo że w gospodarstwach rolnych mieszka około 22% osób, praca na roli jest jedynym źródłem utrzymania tylko dla około 4% mieszkańców. Rybołówstwo na Mierzei zgrupowane jest (w kolejności według liczby jednostek) w następujących miejscowościach: Kątach Rybackich (92 łodzie), Piaskach (48), Krynicy Morskiej (38) oraz w Jantarze, Stegnie, Mikoszewie i Sztutowie po kilka lub kilkanaście łodzi.

Przyszłość tej funkcji zależy od wpływu na ichtiofaunę stanu sanitarnego wód przyległych do Mierzei, a zwłaszcza Zalewu Wiślanego. Według obecnych prognoz należy się spodziewać stabilizacji tej funkcji. Nabierać ona jednak będzie znaczenia uatrakcyjnającego walory turystyczne Mierzei.

Na obszarze pasma nie ma zakładów przemysłowych. Istniejące funkcje Mierzei Wiślanej przy odpowiednim układzie przestrzennym nie są kolizyjne. Odległość komunikacyjna pasma od stolicy województwa - Elbląga wynosi 17 km, a od aglomeracji gdańskiej około 50 km. Komunikacja masowa odbywa się głównie autobusami PKS, a w okresie sezonu dodatkowo statkami żeglugi śródlądowej, które kursują pomiędzy Krynica Morską a Elblągiem, Tolkmickiem i Fromborkiem. Dojazd do miejscowości położonych na Mierzei jest możliwy wyłącznie po jednej drodze.

Problemem jest konieczność zwiększenia liczby kursów autobusowych oraz rozwiązania komunikacji wewnątrz miejscowości wypoczynkowych narażonych na duże szczyty ruchu w sezonie. Analiza warunków klimatycznych, geologicznych i stanu zagospodarowania wykazała, że na Mierzei Wiślanej istnieją warunki do prowadzenia lecznictwa uzdrowiskowego, wczasów i turystyki.

Porównując ocenę warunków klimatycznych i aerosanitarnych sześciu badanych pasm z innymi obszarami kraju pełniącymi funkcję odnowy sił człowieka stwierdzić można, że na ich obszarze notuje się względnie korzystne warunki przyrodnicze i środowiskowe. Pasma charakteryzują się dużym zalesieniem i znaczną odległością od szkodliwych zakładów przemysłowych (poza pasmem ciechocińskim). Stwierdzone zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego są spowodowane najczęściej źle prowadzoną gospodarką energetyczną (duża ilość małych źródeł ciepła, niska jakość paliwa) oraz brakiem obwodnic, które zmniejszałyby zanieczyszczenia spowodowane dużym ruchem komunikacji samochodowej.

Na obszarze pasm występują najczęściej rezerwy w zasobach wód leczniczych. Jak dotąd również nie zostały wykorzystane wody termalne (pasma Iwonicz - Rymanów oraz Mierzeja Wiślana), które mogą mieć bardzo ważne znaczenie dla profilaktyki leczniczej. Zanotowano również zjawiska niekorzystne. Ich dalsze nasilanie osłabia jakość walorów przyrodniczych, a w konsekwencji może prowadzić do ich utraty. Są to:

- zmniejszanie się zasobów i obniżanie jakości wód powierzchniowych (nigdzie nie stwierdzono występowania wód I klasy czystości), co jest spowodowane nieprawidłowo prowadzoną gospodarką wodną, brakiem infrastruktury technicznej i źle prowadzoną gospodarką odpadami,

- pogorszenie się jakości walorów krajobrazowych przez niewłaściwą gospodarkę leśną na obszarach podgórskich, prowadzenie na stokach gospodarki rolnej oraz zbyt wysoką architekturę obiektów,

- intensywne modelowanie rzeźby terenu na terenach podgórskich związane z wylesianiem zboczy, a zwłaszcza w obrębie zlewni topograficznych i geologicznych źródeł, co powoduje suwiska, erozję, spływanie i spłukiwanie gleb oraz zmniejszanie wydajności źródeł wody zwykłej i mineralnej.

Osłabienie walorów środowiska przyrodniczego pasm następuje więc przez niewłaściwie prowadzoną gospodarkę. Ze względu na unikalność tych obszarów w skali kraju niezbędne jest podjęcie działań zaradczych.

Analiza podstawowych funkcji gospodarczych sześciu badanych pasm wykazała, iż aktualnie na ich obszarze nie występują funkcje kolizyjne. We wszystkich wypadkach podstawową funkcją jest lecznictwo uzdrowiskowe, wypoczynek i turystyka, a towarzyszącymi lub równoległymi - rolnictwo i gospodarka leśna (jedynie Mierzeja Wiślana ma funkcję dodatkową - rybołówstwo). Przy właściwym układzie przestrzennym i odpowiednim sposobie prowadzenia gospodarki można prawidłowo rozwiązać funkcjonowanie każdej z nich. W tym zakresie jest jeszcze wiele nieprawidłowości, które wymagają podjęcia różnorodnych działań. Z przeprowadzonej analizy powiązań komunikacyjnych badanych pasm wynika, że mają one zapewnioną dobrą dostępność z resztą kraju. Cztery z omawianych pasm mają powiązania zarówno komunikacją drogową, jak i kolejową, a w dwu, tj. pasmie Szczawnica-Krościenko i Mierzeja Wiślana, funkcjonuje jedynie komunikacja drogową.

III ANALIZA KONCEPCJI PASM UZDROWISKOWO-WYPOCZYN- KOWO-TURYSTYCZNYCH ZA- WARTYCH W PLANACH ZAGOS- PODAROWANIA PRZESTRZEN- NEGO

Brak możliwości ekonomicznych realizacji pasm stwarza konieczność zachowania ich wartości dla przyszłych pokoleń. Celowi temu służą plany zagospodarowania przestrzennego, które decydują o sposobie przeznaczenia terenu na określone cele.

Ze względu na dużą powierzchnię, jaką zajmują pasma, zagadnienia funkcjonalno-przestrzenne pasm muszą być rozpatrywane i rozstrzygane w regionalnych planach województw. Wskazane byłoby, aby plany województw były poprzedzane planem lub choćby studiami obszaru funkcjonalnego (wyodrębnionego w nowej ustawie o planowaniu przestrzennym), jakim jest pasmo uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystyczne.

Plany regionalne ustalają lokalizację: funkcji uzdrowiskowych, wypoczynkowych i turystycznych, zaplecza technicznego i mieszkaniowego niezbędnych do obsługi całego układu, określają przebieg komunikacji oraz sposób zagospodarowania okolic pod kątem zapewnienia odpowiednich warunków klimatycznych i środowiskowych. Tylko skala planów regionalnych chronić może przed lokalizacją (w pobliżu pasm) zakładów przemysłowych i innych elementów zagospodarowania, które mogą niekorzystnie wpłynąć na środowisko przyrodnicze pasma.

Z tych względów szczególnie uważnie prześledzone zostały aktualnie obowiązujące regionalne plany zagospodarowania województw pod kątem prawidłowego rozwoju funkcji uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystycznych. Z badanych pasm pięć położonych jest na terenie jednego województwa, a jedynie pasmo ciechocińskie obejmuje teren województwa włocławskiego i toruńskiego. Łatwiejszą sytuację pod względem procedury planistycznej mają obszary funkcjonalne położone na obszarze jednego województwa, o ich rozwoju decyduje bowiem jedna rada narodowa.

Pasma Doliny Popradu, Rabki - Mszany Dolnej - Poręby Wielkiej oraz Krościenka-Szczawnicy są położone na terenie województwa nowosądeckiego. Plan województwa zatwierdzony został uchwałą Nr 42/VIII/77 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Nowym Sączu. Wszystkie trzy pasma zostały prawidłowo ujęte w zatwierdzonym planie. Ich

uszczegółowienie nastąpiło w planach gmin i planach miast. Plany gmin i miejscowości właściwie ustaliły funkcje dla poszczególnych miejscowości z zapewnieniem warunków i terenów do ich rozwoju. W 1988 r. zatwierdzone zostały założenia do regionalnego planu rozwoju województwa nowosądeckiego. Pominąwszy idee pasm i ich układu przestrzennego - założenia zmieniają hierarchię niektórych uzdrowisk. Krynica, Rabka i Szczawnica proponowane są jako ośrodki o znaczeniu krajowym, a pozostałe jako ośrodki o znaczeniu regionalnym.

Pasmo Doliny Popradu

W koncepcji układu pasmowego zakłada się, że wzdłuż głównej drogi pasma powstaną nowe miejscowości uzdrowiskowo-wypoczynkowe: Tylicz, Jastrzębik, Złockie, Szczawnik, Wierchomla i Łomnica o pojemności 1,5 - 2,5 tys. mieszkańców czasowo przebywających w każdej miejscowości. Zaplecze mieszkaniowe zlokalizowane zostało w Muszynie i Piwnicznej, a zaplecze techniczne dla wschodniej części w Powroźniku. Dla obsługi ruchu turystycznego przewiduje się inwestycje w Suchej Dolinie koło Piwnicznej i na Czarnym Potoku koło Krynicy.

Dla Doliny Popradu zatwierdzono plany gmin: Krynicy w 1982r., Muszyny w 1981 r. i zespołu jednostek osadniczych Piwnicznej w 1969 r. oraz miast: Krynicy w 1982 r. i Muszyny w 1983 r. Perspektywna pojemność pasma określona w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wynosi około 30,0 tys. miejsc; z czego w lecznictwie uzdrowiskowym - około 12,0 tys., w wypoczynku pobytowym - około 13,5 tys. oraz około 4,5 tys. miejsc w turystyce.

Pasmo Rabka-Mszana Dolna-Poręba Wielka

W koncepcji projektowej pasma nowe ośrodki o funkcji uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystycznej powinny powstawać w dwóch układach:

- na południowych zboczach Lubonia, Szczebła i Lubogoszczy; Są to miejscowości: Skomielna, Zaryte, Raba Niżna, Glisno i Mszana Dolna,

- na nasłonecznionych stokach niewielkich wzniesień miejscowości: Rabka-Słonne-Poręba Wielka.

Funkcję głównego ośrodka pasma ma pełnić istniejące, z możliwością rozbudowy na południowych zboczach Bani, uzdrowisko Rabka; funkcję zaplecza mieszkaniowego i usługowego Mszana Dolna, a funkcję zaplecza technicznego Mszana Dolna, jej krańce wschodnie, i Chabówka. Dużym walorem rekreacyjnym układu byłyby projektowane na Rabie i jej dopływach zbiorniki wodne.

Przewiduje się powiązanie obydwu układów wewnętrzną komunikacją obwodową. Poręba Wielka, ze względu na położenie na zboczu Turbacza, jest predestynowana do rozwoju sportów zimowych, natomiast Mszana Dolna, gdzie znajdują się zakłady przemysłowe, kwalifikuje się do pełnienia funkcji ośrodka obsługi ruchu turystycznego w rejonie Beskidu Wyspowego i północno-zachodniej części Gorców.

Dla pasma Rabka-Mszana Dolna-Poręba Wielka - zatwierdzono plany gmin: Rabka w 1973 r., Mszana Dolna w 1982 r. i Niedźwiedź w 1987 r. oraz miast: Rabki w 1974 r. i Mszany Dolnej w 1986 r. W planach tych perspektywiczna pojemność pasma określona została na około 23,0 tys. miejsc; z czego w lecznictwie uzdrowiskowym około 6,0 tys., w wypoczynku pobytowym około 12,0 tys. i w turystyce około 5,0 tys. miejsc.

Pasma Krościenko-Szczawnica

Według koncepcji układu pasmowego miejscowością o największym znaczeniu w sieci osadniczej jest Szczawnica, w której istnieje możliwość realizacji nowej dzielnicy lecznictwa uzdrowiskowego na południowych zboczach Bryjarki (na zachód od istniejącej dzielnicy). Lecznictwo uzdrowiskowe powinno również istnieć w Krościenku. Główną funkcją Krościenka pozostanie jednak nadal obsługa ruchu turystycznego rejonu Pienin i pasma Radziejowej, co stanowić powinno odciążenie uzdrowiska Szczawnicy (strefa buforowa). Dla pasma Krościenko-Szczawnica zatwierdzono plany gmin Krościenko w 1986 r. i miasta Szczawnicy w 1986 r. Ze względu na niepowtarzalne w skali kraju walory krajoznawcze Pienin plany perspektywiczne zakładają dużą preferencję rozwoju funkcji turystycznej w paśmie. Zakłada się, że ruch turystyczny będzie liczył około 20,0 tys. turystów, a tylko 4,0 tys. kuracjuszy i około 2 tys. wczasowiczów.

Pasma Iwonicz-Rymanów-Rudawka Rymanowska

Pasma położone jest na terenie województwa krośnieńskiego. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa krośnieńskiego zatwierdzony Uchwałą Nr VII/29/77 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Krośnie przewiduje, że lecznictwo uzdrowiskowe, wypoczynek pobytowy i turystyka rozwijać się będzie w paśmie Lubatówka - Iwonicz - Rymanów - Rudawka Rymanowska. Potwierdzeniem ustaleń planu województwa w tym zakresie są: plan zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Iwonicz Zdrój, zatwierdzony w 1980, oraz miast i gminy Rymanów w 1981 r.

Według koncepcji układu pasmowego istniejące uzdrowiska będą stanowiły główne ośrodki usług leczniczych, kulturalnych i handlowych. Miasto Rymanów stanowić powinno bazę zaopatrzeniową dla całego układu. Zapleczem mieszkaniowym powinny być: miasto Ryma-

nów, Iwonicz wieś, Lubatówka i Lubatowa. Duża wydajność wód leczniczych, występowanie wglębnych wód termalnych oraz najbardziej korzystne ze wszystkich pasm warunki środowiska przyrodniczego sprzyjają rozwojowi przede wszystkim lecznictwa uzdrowiskowego oraz profilaktyki zdrowotnej. Pojemność pasma według planów zagospodarowania przestrzennego określona została na 20 tys. miejsc; z czego około 10,0 tys. stanowić będzie lecznictwo uzdrowiskowe, 7,0 tys. miejsc wypoczynek pobytowy oraz około 3,0 tys. miejsc turystyka.

Pasmo Otłoczyn-Ciechocinek-Nieszawa

Pasmo położone jest w przeważającej części na terenie województwa włocławskiego oraz w nieznacznej części na terenie województwa toruńskiego. W latach siedemdziesiątych opracowany plan zagospodarowania przestrzennego województwa włocławskiego ujmował w całości koncepcję układu pasmowego. Aktualnie opracowywane są założenia do planu regionalnego województwa włocławskiego (1987 r.). Opracowanie to zostało poprzedzone, wykonanym w latach 1986/87 planem obszaru funkcjonalnego Niziny Ciechocińskiej. W założeniach do planu regionalnego problematyka pasma uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystycznego została ujęta wszechstronnie i jej podporządkowane zostały inne funkcje. Nie stosuje się jednak pojęcia "pasma uzdrowiskowego", a rozwiązanie planistyczne ogranicza się do Ciechocinka i Otłoczyna w zakresie funkcji uzdrowiskowej, Nieszawy i Raciążka w odniesieniu do wypoczynku i Aleksandrowa Kujawskiego jako zaplecza technicznego i mieszkaniowego dla obsługi wiodącej funkcji mimo iż w Aleksandrowie jest duże sanatorium PKP. Zakres studiów i rozwiązań ograniczono do obszaru województwa.

Aktualnie obowiązujący plan regionalny województwa toruńskiego nie przewiduje funkcji uzdrowiskowych dla strefy nadwiślańskiej objętej pierwotną koncepcją pasma. Tereny te leżą w granicach administracyjnych miasta Torunia. Planuje się powstanie w Czerniewicach dużego ośrodka wypoczynku młodzieży. W rejonie Czerniewic przewiduje się przeprawę mostową dla autostrady północ-południe, która przekreśla uprzednie zamierzenia powstania w Czerniewicach balneologicznego ośrodka odnowy biologicznej dla mieszkańców Torunia.

Ustalenia uprzedniego planu zagospodarowania województwa włocławskiego w odniesieniu do pasma zostały potwierdzone w zatwierdzonych planach gmin: Aleksandrów Kujawski w 1980 r., Raciążek i Nieszawa w 1979 r. oraz miast: Ciechocinek 1982 r., Aleksandrów Kujawski w 1986 r. i Nieszawa w 1986 r. Według planów zagospodarowania przestrzennego perspektywiczna chłonność określona została na około 17,0 tys. miejsc; z czego lecznictwo uzdrowiskowe liczy około 10,0 tys. miejsc, wypoczynek pobytowy 4,0 tys. miejsc oraz turystyka 3,0 tys. miejsc.

Mierzeja Wiślana

Pasmo Mierzeja Wiślana położone jest na terenie województwa elbląskiego. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa elbląskiego zatwierdzony Uchwałą Nr V/31/77 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Elblągu, zmieniony przez Uchwałę Nr X/53/82 wraz z opracowaniem dotyczącym zagospodarowania rekreacyjnego rejonu nadmorskiego stanowiącym integralną część planu - ujemuje prawidłowo koncepcję pasma. Potwierdzają ją również ustalenia planu przestrzenno-gospodarczego gminy Sztutowo (1974 r.) oraz planu zagospodarowania przestrzennego osiedla Krynica Morska (1970 r.), której granice administracyjne obejmują również miejscowości Przebrno i Piaski.

Według koncepcji układu pasmowego głównym ośrodkiem lecznictwa uzdrowiskowego pasma powinna być Krynica Morska. Ponadto funkcja uzdrowiskowa powinna obejmować Kąty Rybackie i miejscowość Piaski. Pozostałe miejscowości pełnić powinny dotychczasowe funkcje wypoczynkowo-turystyczne. Przy utrzymaniu ogólnej liczby miejsc w paśmie, tj. około 50 tys., przewiduje się zmniejszenie liczby miejsc turystycznych i wypoczynku świątecznego i rozwój w to miejsce około 6,0 tys. miejsc lecznictwa uzdrowiskowego (3,0 tys. Krynica Morska, 2,0 tys. Kąty Rybackie i 1,0 tys. miejsc w Piaskach) /14/.

Z analizy aktualnie obowiązujących planów województw, gmin i miast, które są objęte pasmami, wynika, że opracowane w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych koncepcje układów pasmowych są w nich w pełni uwzględnione. Nielicznie proponowane zmiany nie naruszają generalnych założeń układów pasmowych. Plany zagospodarowania przestrzennego stanowią prawne utrzymanie terenów dla przyszłego, prawidłowego rozwoju funkcji uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystycznych.

IV PODSTAWOWE KONFLIKTY UTRUDNIAJĄCE PRAWIDŁO- WY ROZWÓJ PASM

Przeprowadzone przez zespół autorski badania wykazały, że na obszarach pasm nie ma zasadniczych konfliktów utrudniających ich prawidłowy rozwój. Zaakceptowane w wojewódzkich planach zagospodarowania podstawowe funkcje pasma nie są kolizyjne z funkcją uzdrowską, wypoczynkową i turystyczną. Wyjątek od tej zasady stanowi Mierzeja Wiślana, gdzie rozmiar turystycznego ruchu związanego z wypoczynkiem świątecznym i jego rozmieszczenie przestrzenne poważnie zagraża ochronie środowiska przyrodniczego i faktycznemu wprowadzeniu lecznictwa uzdrowskiego na Mierzeję.

Podstawowe konflikty występujące na obszarze pasm podzielić można na dwa rodzaje, a mianowicie na konflikty zewnętrzne i wewnętrzne.

Konflikty zewnętrzne mają charakter regionalny i ponadregionalny i najczęściej są związane ze szkodliwym oddziaływaniem pobliskich aglomeracji. Z badanych pasm konflikty zewnętrzne dotyczą Mierzei Wiślanej i pasma ciechocińskiego. Mierzeja Wiślana pozostaje pod szkodliwym wpływem zakładów przemysłowych aglomeracji Trójmiasta i Elbląga. Głównym zagrożeniem dla środowiska jest również krytyczny stan sanitarny wód Zalewu Wiślanego i Zatoki Gdańskiej.

Na obszarze Mierzei występują również konflikty wynikające z potrzeby rozwoju rekreacji nadmorskiej świątecznej i pobytowej (z rozbudowaną bazą o znaczeniu krajowym) oraz funkcji uzdrowskiej a ograniczeniami w zagospodarowaniu wynikającymi z funkcji ochronnych parku krajobrazowego, który na tym obszarze został utworzony. Konflikty wynikają także z potrzeby ochrony wysokich wartości glebowych Żuław przy niszczących je potrzebach rozwoju sieci osadniczej i infrastruktury technicznej o znaczeniu ponadlokalnym.

Ochrona walorów przyrodniczych i uzdrowskich Mierzei a zwłaszcza jej wschodniej części wymaga poprawy stanu sanitarnego, powietrza i wód całego wschodniego wybrzeża a ponadto stopniowego zmniejszania dużej koncentracji ruchu wypoczynkowego oraz form turystyki stwarzających duże zagrożenie dla środowiska (obozy, turystyka zmotoryzowana, wypoczynek weekendowy).

Drugim pasmem o zagrożeniach zewnętrznych jest pasmo ciechocińskie. Zagrożenia zewnętrzne pasma ciechocińskiego wiążą się

z jego położeniem geograficznym i charakterem gospodarczym regionu. Pozostaje ono pod wpływem zanieczyszczeń zakładów przemysłowych z Włocławka i Torunia.

Pasmo ciechocińskiemu ponadto zagraża wynikająca z planu krajowego projektowana autostrada północ-południe. Spośród trzech analizowanych wariantów (zachodni - 10 km od Ciechocinka, środkowy - po śladzie istniejącej szosy, wschodni - przekraczający Wisłę w rejonie zbiornika Ciechocinek) najbardziej prawdopodobny i najgroźniejszy dla pasma jest wariant środkowy. Jego realizacja zniszczyłaby możliwość rozwoju funkcji pasma. Pasma ciechocińskie było również zagrożone przez propozycje lokalizacji elektrowni atomowej w rejonie Bobrowik, a więc 10-15 km od centrum Ciechocinka. Obecnie niebezpieczeństwo to zostało zażegnane, w planie wojewódzkim bowiem zaprojektowano w tym rejonie strefę ochrony krajobrazu. Ochrona walorów przyrodniczych i uzdrowiskowych tego pasma przed zagrożeniami zewnętrznymi wymaga podjęcia działań zmierzających do zmniejszenia uciążliwości zakładów przemysłowych i zakazu lokalizacji nowych szkodliwych zakładów oraz niedopuszczenia do przecięcia Niziny Ciechocińskiej autostradą północ-południe po istniejącej drodze Włocławek-Toruń.

Konflikty wewnętrzne tkwią przede wszystkim w zagospodarowaniu pasm. Najważniejsze zagrożenia środowiska przyrodniczego tego typu są spowodowane:

- niewłaściwą gospodarką komunalną w uzdrowiskach a zwłaszcza brakiem systemów kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków, co powoduje zanieczyszczenie wód powierzchniowych i wglębnych. W ostatnich latach wybudowano oczyszczalnie ścieków w Iwoniczu, Piwnicznej, Krynicy Morskiej. W budowie są oczyszczalnie w Muszynie, Rabce, Rymanowie Zdroju i Stegnie. Buduje się i rozbudowuje sieć kanalizacyjną w Piwnicznej, Muszynie, Iwoniczu, Krynicy Morskiej oraz przykryto rów ściekowy w rejonie tężni w Ciechocinku. Działania te należy usilnie kontynuować;

- stosowaniem niewłaściwych systemów grzewczych opartych na małych, rozproszonych źródłach ciepła, na złej jakości opału (niska kaloryczność, duża zawartość w paliwie siarki i popiołu), co wpływa na zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego. W tym zakresie w ostatnich latach podjęto szereg działań. Objęły one gazyfikację kilku uzdrowisk i ich źródeł ciepła. Dotyczy to uzdrowisk Doliny Popradu: Krynicy, Muszyny, Piwnicznej oraz uzdrowisk położonych na obszarze innych pasm, tj. Rabki, Iwonicza, Rymanowa i Ciechocinka;

- w pasmach położonych na terenach podgórskich stwierdza się nieracjonalne prowadzenie gospodarki leśnej przez wylesianie podgórskich partii pasm. Zmniejszają się przez to zasoby wodne pasm i degradują się ich walory krajobrazowe;

- walory środowiskowe pasm obniżane są ponadto przez niezelektryfikowane linie kolejowe (pasma iwonickie i rabczańskie) oraz nieprawidłowy przebieg przez miasta i wsie uzdrowiskowe komunikacji kołowej. Do najbliższych zadań w tym zakresie zaliczyć należy konieczność: elektryfikacji linii kolejowych (pasma Rabka i pasmo Iwonicz), co znacznie zmniejszyłoby ich szkodliwy wpływ na warunki

klimatyczne; modernizacji układów komunikacyjnych w uzdrowiskach i miejscowościach wypoczynkowych przez budowę obwodnic i wyprowadzenie ciężkiego i tranzytowego ruchu z ich centrów (dotyczy to zwłaszcza uzdrowisk Doliny Popradu, Rymanowa Zdroju, Szczawnicy i Ciechocinka); modernizacji i rozbudowy dróg lokalnych a zwłaszcza głównych osi pasm łączących przyszłe jednostki pasma najkrótszym połączeniem (pasma Doliny Popradu, Rabczańskie i Iwonickie).

Na obszarach pasm obserwuje się również konflikty w samych miejscowościach, tj. w granicach administracyjnych uzdrowisk i miejscowości wypoczynkowo-turystycznych. Notuje się sprzeczne interesy między ludnością stałą i czasowo przebywającą. Ludność stała chciałaby rozwoju przemysłu, szkół średnich itp., które kolidują z rozwojem zwłaszcza funkcji uzdrowiskowej. Nadmierny napływ osób czasowo przebywających, przy ograniczonym rozwoju usług handlowych, gastronomicznych i kulturalnych, zmniejsza ich dostępność dla mieszkańców stałych.

W niektórych miejscowościach uzdrowiskowych pasm wystąpił konflikt pomiędzy funkcją lecznictwa uzdrowiskowego a funkcjami wypoczynkowo-turystycznymi (Dolina Popradu, Mierzeja Wiślana). Funkcja uzdrowiskowa, która powinna być wiodąca, została zdominowana przez funkcje wypoczynkowe i turystyczne. Sytuacja ta może doprowadzić do degradacji walorów uzdrowiskowych, dlatego też należy racjonalnie zagospodarować inne miejscowości pasma o charakterze rekreacyjnym, łącznie z miejscowościami pełniącymi dotychczas funkcje rolnicze. Uzyska się wówczas odciążenie uzdrowisk z nadmiernego rozwoju funkcji turystycznych.

W uzdrowiskach występuje często brak wolnych terenów budowlanych zarówno dla funkcji uzdrowiskowo-wypoczynkowej, jak i mieszkaniowej. Deficyt łatwo dostępnych terenów budowlanych powoduje powstawanie konfliktów pomiędzy podmiotami reprezentującymi funkcje egzogeniczne (turystyka, wypoczynek, lecznictwo uzdrowiskowe) a reprezentującymi funkcje endogeniczne (mieszkania, usługi). Ponieważ silniejsi są zazwyczaj inwestorzy zewnętrzni, powoduje to brak terenów na rozwój osadnictwa stałego, co ogranicza obecnie i w przyszłości możliwości przyrostu zasobów miejscowej siły roboczej. Zjawisko to jest szczególnie widoczne na Mierzei Wiślanej.

Barierą rozwoju niektórych miejscowości na obszarze pasm są niedostateczne zasoby wody zwykłej. Już obecnie występują tam duże trudności z zaopatrzeniem w wodę zwykłą zarówno pod względem jakości, jak i ilości. Na tego rodzaju niedogodności cierpi pasmo krynickie, ciechocińskie i iwonickie. W pasmach tych gospodarka wodą zwykłą przy pełnej realizacji ośrodków musi być rozwiązana kompleksowo (grupowy wodociąg z ujęć powierzchniowych), co wymaga dużych nakładów i czasu.

Trudności z rozwojem funkcji uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystycznej w istniejących miejscowościach świadczą na korzyść układów pasmowych. W układzie pasmowym proponuje się bowiem rozwój tych funkcji w nowych miejscowościach, które cechują się korzystnymi warunkami klimatycznymi i środowiskowymi, co stwierdzono w prowadzonych uprzednio studiach nad pasmami.

Minimalizacja zagrożeń i konfliktów występujących w pasmach wymaga konsekwentnych działań, a zwłaszcza:

- uwzględnienia w zagospodarowaniu pasm specyficznych warunków środowiskowych (klimatycznych, odporności na degradację) i specjalnych wymagań w zakresie kształtowania i ochrony środowiska,

- konsekwentnej realizacji planów zagospodarowania przestrzennego i nieprzekraczania ustalonych pojemności uzdrowisk,

- eliminacji uciążliwych elementów zagospodarowania z miejscowości (skały, zaplecze itp.),

- gazyfikacji uzdrowisk,

- dalszego porządkowania gospodarki wodno-ściekowej i gospodarki odpadami,

- modernizacji i przebudowy układów komunikacyjnych, eliminujących tranzytowy i uciążliwy ruch lokalny w obrębie dzielnic lecznictwa uzdrowiskowego,

- zabezpieczenia pasm przed wprowadzeniem na ich obszar funkcji uciążliwych nie związanych z odnową sił człowieka.

V. TECHNICZNE I ORGANIZACYJNE MOŻLIWOŚCI ROZSZERZENIA DZIAŁALNOŚCI PROFILAKTYCZNEJ NA WYBRANYCH PRZYKŁADACH

Profilaktyka jest nową formą lecznictwa uzdrowiskowego. Z tej formy leczenia korzystają obecnie przede wszystkim pracownicy zatrudnieni w warunkach szkodliwych dla zdrowia. Profilaktyką jednak powinna być objęta znaczna część społeczeństwa, korzystniejsze bowiem dla zdrowia jest zapobieganie zachorowaniu niż leczenie nabytych chorób. Poszukuje się różnych dróg zwiększenia możliwości korzystania z profilaktyki leczniczej. Jedną z nich jest zorganizowanie bazy zabiegowej i diagnostycznej w miejscowościach wypoczynkowych, które mają korzystne warunki przyrodnicze i środowiskowe oraz trwałą bazę wczasową. Są to przede wszystkim miejscowości wypoczynkowe pasma nadmorskiego oraz miejscowości wypoczynkowe położone na obszarze pasm uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystycznych. Kolejną szansą będzie zwiększenie profilaktyki leczniczej w istniejących uzdrowiskach dzięki adaptacji najbardziej wartościowej bazy wypoczynkowej na profilaktyczno-leczniczą.

W celu zbadania warunków i możliwości zwiększenia profilaktyki leczniczej przeprowadzono badania szczegółowe trzech pasm uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystycznych. Są to pasma: Nieszawa-Ciechocinek-Otłoczyn, Dolina Popradu oraz Mierzeja Wiślana.

Do badań szczegółowych wytypowano celowo krańcowo różne pasma, reprezentują one bowiem wszystkie rodzaje możliwości rozszerzenia działalności profilaktycznej, jakie mogą występować w uzdrowiskach polskich. Przeprowadzone badania wykazały, że nie można zastosować jednoznacznej reguły, uwzględniającej np. liczbę miejsc noclegowych w bazie wypoczynkowej lub wydajność wód leczniczych, którą można byłoby określać (choćby procentowo) możliwości wzrostu profilaktyki leczniczej. Każdorazowo, zarówno całe pasmo, jak i poszczególne jego elementy, należy badać indywidualnie.

Do podstawowych elementów, które należy uwzględnić w analizie możliwości rozwoju profilaktyki leczniczej, zaliczyć należy przede wszystkim:

- stan środowiska przyrodniczego, wydajność wód leczniczych i pitnych oraz rezerwy terenu przeznaczonego na rozwój funkcji LWT (lecznictwo uzdrowiskowe, wczasy, turystyka).

- wielkość i stan bazy wypoczynkowej, zabiegowej i diagnostycznej na tle istniejącego zagospodarowania pasma lub miejscowości,

- wyposażenie w infrastrukturę społeczną (kultura, gastronomia, handel, rekreacja) oraz techniczną.

1. Pasmo Doliny Popradu

Pasmo Doliny Popradu charakteryzuje się stosunkowo korzystnymi warunkami klimatycznymi i sanitarnymi powietrza atmosferycznego, jest obszarem zasobnym w wody lecznicze o nie wykorzystanych jeszcze możliwościach oraz ma możliwości terenowe rozwoju funkcji LWT w nowych miejscowościach i nieznaczne w uzdrowiskach istniejących.

Wielkość bazy lecznictwa uzdrowiskowego, wczasów i turystyki (LWT) na terenie pasma wynosi 21 363 miejsca /10/, z czego na terenach miejskich znajduje się 14 788 miejsc, tj. 62,9% a na terenach wiejskich 6 575 miejsc, tj. 30,8%.

Tabela 4

Wielkość bazy LWT w gminach

Nazwa miasta i gminy	Baza pobytowa	Lecznictwo	Wypoczynek	Turystyka
Krynica	10 691	3 528	5 331	1 822
Muszyzna	6 534	1 838	4 435	262
Piwniczna	4 138	105	3 234	793
Ogółem pasmo	21 363	5 471	13 000	2 877
%	100	25,6	60,9	13,5

Z powyższej tabeli wynika, że baza lecznictwa uzdrowiskowego w całym paśmie stanowi zaledwie 25,6% ogółu bazy LWT, co przy skromności terenów budowlanych w istniejących uzdrowiskach świadczy o nadmiernie rozbudowanej bazie wypoczynkowo-turystycznej.

W całej bazie rekreacyjnej LWT kwatery prywatne o różnym standardzie stanowią 26,2% miejsc, a więc przewyższającą obecnie wielkość bazy lecznictwa uzdrowiskowego. Baza wypoczynkowa dzieli się generalnie na ośrodki wczasowe o łącznej liczbie 7 378 miejsc oraz na ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe. Ponieważ profilaktyka lecznicza może się obecnie rozwijać przede wszystkim w miejscowościach, gdzie występuje baza zabiegowa i diagnostyczna, ważna jest struktura bazy LWT w poszczególnych miejscowościach uzdrowiskowych.

Tabela 5

Struktura bazy LWT w poszczególnych uzdrowiskach

Nazwa miejscowości	Ogółem baza miejsca %	Lecznictwo miejsca %	Wczasy miejsca %	Turystyka miejsca %
Krynica	$\frac{9.828}{100,0}$	$\frac{3.528}{35,9}$	$\frac{4.557}{47,5}$	$\frac{1.623}{16,6}$
Muszyń	$\frac{2.780}{100,0}$	$\frac{544}{19,6}$	$\frac{2.107}{75,8}$	$\frac{130}{4,6}$
Złockie i Żegiestów	$\frac{3.754}{100,0}$	$\frac{1.294}{34,5}$	$\frac{2.328}{62,0}$	$\frac{132}{3,5}$
Piwniczna	$\frac{2.180}{100,0}$	$\frac{105}{4,8}$	$\frac{1.695}{77,7}$	$\frac{376}{17,5}$

Krynica jest krajowym ośrodkiem wyspecjalizowanym w zakresie lecznictwa uzdrowiskowego. Jest to miejscowość o zaburzonej strukturze funkcjonalno-przestrzennej ze względu na nadmiernie rozbudowaną bazę wypoczynkowo-turystyczną w stosunku do bazy sanatoryjnej. Krynica z uzdrowiska przekształciła się w hałaśliwą i zanieczyszczoną spalinami miejscowość wypoczynkową.

Obowiązujący plan ogólny zagospodarowania przestrzennego Krynicy zakłada stopniowy wzrost bazy sanatoryjnej do 44,4% w okresie perspektywnym (5350 łóżek) i do 62,5% w okresie kierunkowym (8000 łóżek). Baza wczasowa powinna w tych samych okresach sukcesywnie maleć do 45,6% (5500 miejsc) i do 29,7% (3000 miejsc), a baza turystyczna do 10% (1200 miejsc) i 7,8% (1000 miejsc).

Z przedstawionych ustaleń planu zagospodarowania przestrzennego wynika, że dalszy rozwój Krynicy powinien nosić cechy wyłącznie rozwoju jakościowego polegającego na szybkiej i systematycznej przebudowie struktury funkcjonalno-przestrzennej. Taki kierunek rozwoju wymaga ponadto ograniczenia budownictwa mieszkaniowego oraz usunięcia obiektów uciążliwych z uzdrowiska takich jak bazy magazynowo-składowe, mleczarnie itp.

Ze względu na unikalne walory Krynicy i bezcenną wartość wód leczniczych cała baza czasowa powinna być w okresie kierunkowym adaptowana na potrzeby profilaktyki leczniczej (3000 miejsc). W miarę porządkowania gospodarki wodnej i polepszenia stanu sanitarnego rzeki Poprad należy powrócić do tradycji kąpiei rzecznych.

Tylicz jest miejscowością, która może odciążyć Krynice, a równocześnie zapewnić rozwój profilaktyki leczniczej. W planie zagospodarowania przestrzennego tej miejscowości przewidziano rozwój lecznictwa uzdrowiskowego do 1200 miejsc oraz wypoczynku do 638 miejsc. Przy prawidłowym ukierunkowaniu rozwoju połowa bazy wypoczynkowej oraz cała baza lecznictwa uzdrowiskowego powinna służyć profilaktyce leczniczej (1500 miejsc).

Drugą miejscowością uzdrowiskową pasma jest Muszyna. Mimo że lecznictwo uzdrowiskowe uznano za funkcję wiodącą zostało ono zdominowane przez wypoczynek i turystykę. Przebieg komunikacji drogowej i kolejowej oraz dotychczasowa ograniczona działalność lecznictwa uzdrowiskowego decyduje o tym, że Muszyna ma obecnie charakter miejscowości wypoczynkowej.

Z Muszyną związane jest Złockie, w którym lecznictwo uzdrowiskowe rozpoczęło działalność przed kilkunastoma laty.

W uzdrowisku Żegiestów położonym na terenie gminy Muszyna dominuje funkcja lecznictwa uzdrowiskowego.

Czynnikiem pozwalającym na rozwój lecznictwa w Muszynie jest duża wydajność wód leczniczych, a ograniczającym są małe rezerwy terenów budowlanych. W Muszynie również plan perspektywiczny przewiduje przekwalifikowanie części bazy czasowej na leczniczą, co pozwoli na zwiększenie tej bazy do 32,3% (1047 miejsc). Charakter uzdrowiska oraz bogate zasoby wód leczniczych predestynują je do szczególnego rozwoju profilaktyki leczniczej. Przy odpowiedniej rozbudowie i zagospodarowaniu bazy zabiegowej i diagnostycznej ponad połowa bazy czasowej mogłaby służyć profilaktyce leczniczej (1000 miejsc).

Uzdrowiska Złockie i Żegiestów mają niewielkie możliwości rozwoju lecznictwa uzdrowiskowego ze względu na brak rezerw terenowych oraz napięty bilans wód leczniczych. Zakładany w planie ogólnym wzrost bazy lecznictwa uzdrowiskowego o około 1000 miejsc, a zwłaszcza bazy wypoczynkowej o około 1800 miejsc powinien zwiększyć możliwości korzystania z profilaktyki leczniczej, której powinien służyć cały przyrost bazy czasowej.

Ostatnie w pasmie uzdrowisko Piwniczna pełni obecnie funkcję miejscowości wypoczynkowo-turystycznej z nikłą działalnością lecznictwa uzdrowiskowego. Stanowi ono równocześnie bazę obsługi ruchu turystycznego rozwiniętego przede wszystkim w Kosarzyskach. Ten charakter miejscowości jest utrzymany w planie perspektywicznym. Przewiduje się w nim wzrost bazy LWT o około 2000 miejsc, z czego około połowa powinna służyć profilaktyce leczniczej oraz utrzymaniu obsługi ruchu turystycznego rozwiniętego obecnie w Kosarzyskach. Natomiast zaplanowaną dla Piwnicznej przez resort zdrowia wielkość 1500 łóżek sanatoryjnych proponuje się osiągnąć w okresie kierunkowym w sąsiednich miejscowościach: Głębokie, Łomnica i Wierchomla.

Z analizy wielkości bazy LWT w poszczególnych uzdrowiskach wynika, że w każdym z nich istnieje możliwość rozwoju profilaktyki leczniczej, dzięki przeznaczeniu na tę działalność najbardziej wartościowej bazy wypoczynkowej. Oprócz uzdrowisk istniejących oraz Tylicza, przewidzianego w pierwszej kolejności do realizacji, w następnym etapie rozwój profilaktyki leczniczej może nastąpić w Szczawniku - jako poszerzenie działalności Żegiestowa Zdroju, oraz w miejscowościach: Głębokie, Łomnica i Wierchomla, które są funkcjonalnie powiązane z uzdrowiskiem Piwniczna.

Szansę rozwoju profilaktyki leczniczej w Dolinie Popradu uzyskać można przez adaptację bazy wypoczynkowej w uzdrowiskach istniejących, tj. w:

- Krynicy	- 3.000 miejsc
- Muszynie	- 1.000 miejsc
- Złockiem, Żegiestowie	- 1.800 miejsc
- Piwnicznej	- 1.000 miejsc

Łącznie 6.800 miejsc

oraz przez budowę bazy w nowych miejscowościach (Tylicz, Głębokie, Wierchomla, Łomnica) o pojemności łącznej około 5 tys. miejsc. Rozwój profilaktyki leczniczej wiąże się jednak z rozbudową bazy zabiegowej i diagnostycznej w uzdrowiskach istniejących oraz budową zakładów przyrodoleczniczych i przychodni zdrojowych w nowych miejscowościach.

O możliwościach rozwoju profilaktyki leczniczej decyduje bowiem nie tylko baza łóżkowa, lecz również baza zabiegowa i diagnostyczna. Na terenie pasma stwierdza się jej niedostatek. Oprócz rozbudowanych węzłów zabiegowych w sanatoriach branżowych uzdrowisko Krynica dysponuje tylko trzema zakładami przyrodolecznymi, a pozostałe uzdrowiska po jednym, małym zakładzie.

Rozwój profilaktyki leczniczej praktycznie wiąże się z koniecznością realizacji ogólnodostępnych nowych zakładów przyrodoleczniczych oraz przychodni zdrojowych (baza diagnostyczna) we wszystkich uzdrowiskach położonych na obszarze pasma. Badania szczegółowe wykazały również duże braki w zakresie urządzeń infrastruktury społecznej. Dotyczy to: sieci gastronomicznej (występują tu duże dysproporcje w wyposażeniu poszczególnych jednostek w miejsca konsumenckie, od 45,6 do 228,7 miejsc na 1000 mieszkańców stałych), sieci handlowej (duże rozdrobienie i słabe wyposażenie, liczbowo od 96 do 142 osób na 1 punkt), usług kulturalnych (kina, domy kultury, muszle koncertowe, biblioteki itp.) oraz urządzeń sportowych: hal sportowych, basenów kąpielowych, urządzonych plaż itp.

Stwierdzono również podstawowe braki w zakresie infrastruktury technicznej, które zagrażają wartościom środowiska przyrodniczego decydującym o możliwościach prowadzenia nie tylko profilaktyki, ale i lecznictwa uzdrowiskowego. Do podstawowych bowiem problemów rozwoju pasma zaliczono: zmniejszenie się zasobów wód pitnych spowodowanych degradacją gleb i dewastacją lasów oraz obniżenie się ich jakości, czego powodem jest brak oczyszczalni ścieków (Muszyna, Żegiestów) lub mało sprawne oczyszczalnie (Krynica,

Piwniczna), oraz wzrost hałasu (brak obwodnic) i zanieczyszczeń, spowodowanych niewłaściwą gospodarką ciepłą i gospodarką odpadami.

Obszar Doliny Popradu powinien być bezwzględnie rezerwowany na potrzeby rozwoju funkcji lecznictwa uzdrowiskowego i profilaktyki leczniczej. Pozostałe funkcje rekreacyjne, takie jak wypoczynek i turystyka mogą i powinny się rozwijać tam, gdzie nie występują tak cenne surowce balneologiczne oraz w innych poza uzdrowiskami miejscowościach pasma. Oznacza to, że w paśmie wypoczynek powinien być funkcją uzupełniającą, a turystyka funkcją podporządkowaną.

Tak więc dalszy rozwój pasma powinien nosić cechy rozwoju jakościowego, a nie ilościowego. W pierwszym etapie należy egzekwować bezwzględny zakaz powstawania nowych miejsc noclegowych. Zakaz ten powinien obowiązywać do czasu uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej dla poszczególnych miejscowości położonych na obszarze pasma.

2. Pasmo Otłoczyn-Ciechocinek-Nieszawa

Pasmo to różni się zasadniczo od pasma Doliny Popradu, całą bowiem bazą lecznictwa uzdrowiskowego oraz prawie całą bazą wczasową i turystyczną mieści się w jednej miejscowości - w Ciechocinku /7/

Tabela 6

Wielkość bazy LWT w poszczególnych miejscowościach

Nazwa miejscowości	ogółem baza miejsca%	lecznictwo miejsca %	wczasy miejsca %	turystyka miejsca%
Ciechocinek	$\frac{7.854}{100,0}$	$\frac{3.259}{41,0}$	$\frac{4.345}{55,0}$	$\frac{250}{4,0}$
Nieszawa	-	-	-	$\frac{25}{100,0}$
Otłoczyn	-	-	-	$\frac{22}{100,0}$

Mimo że statystycznie lecznictwo uzdrowiskowe w Ciechocinku stanowi około 40% całej bazy - również baza wypoczynkowa służy lecznictwu uzdrowiskowemu, które głównie ma formę profilaktyki leczniczej. Urządzenia zabiegowe i diagnostyczne znajdują się tu w szpitalach i niektórych sanatoriach uzdrowiskowych, a ponadto są trzy zakłady przyrodolecznicze ogólnie dostępne oraz przychodnia uzdrowiskowa.

W porównaniu z innymi uzdrowiskami w Ciechocinku są dość dobrze rozwinięte urządzenia kulturalne (3 kina, teatr, sala i muszla koncertowa, miejski dom kultury - w budowie), rekreacyjne (basen, stadion, klub sportowy), gastronomiczne (21 placówek - 1.353 miejsc stałych oraz 7 ogólnodostępnych stołówek) oraz handlowe (75 sklepów, 34 punktów sieci drobnodetalicznej). Oczywiście, baza ta jest niewystarczająca w okresie sezonu, kiedy to w dni weekendowe odwiedza uzdrowisko około 11 tys. turystów dziennie.

W paśmie ciechocińskim, mimo korzystnych elementów klimatu (niewielkie opady, duże usłonecznienie, występowanie aerozolu tężniowego) stan higieniczny powietrza jest najbardziej zagrożony. Decyduje o tym położenie w sąsiedztwie dużych miast o szkodliwym oddziaływaniu przemysłu. Należy jednak podkreślić, że na tym obszarze istnieją korzystne warunki do uzyskania wód leczniczych (duża wydajność wód termalnych). Wody lecznicze oraz położenie w pobliżu miast przemysłowych predestynują to pasmo specjalnie do rozwoju profilaktyki leczniczej.

Nie uda się jednak uzyskać takiego rozwoju przez adaptację bazy wypoczynkowej na profilaktykę leczniczą. W Ciechocinku prawie wszystkie obiekty wczasowe oraz kwatery prywatne funkcję tę pełnią. W samym Ciechocinku również brakuje terenów rezerwowych pod rozwój lecznictwa uzdrowiskowego.

Rozwoju funkcji uzdrowiskowej a w tym i profilaktyki leczniczej należy szukać w innych miejscowościach położonych na obszarze pasma. Według planu regionalnego w rejonie wsi Białe Błota i Otłoczyna projektuje się spiętrzenie rzeki Tążyny i nad utworzonym w ten sposób zbiornikiem zlokalizowanie nowego zespołu uzdrowiskowego o pojemności około 3.600 miejsc oraz zespołu wczasowego dla około 2.500 użytkowników. Warunkiem realizacji tego przedsięwzięcia jest niedopuszczenie do przeprowadzenia projektowanej autostrady wzdłuż trasy E-75. Zagroziłaby ona samemu Ciechocinkowi oraz przekreśliłaby możliwość stworzenia nowego zespołu sanatoryjno-wypoczynkowego w rejonie wsi Białe Błota-Otłoczyn.

W paśmie ciechocińskim rozwój profilaktyki leczniczej wiąże się więc z koniecznością budowy zarówno nowej bazy noclegowej, jak i bazy zabiegowo-diagnostycznej i to w nowo powstających miejscowościach pasma. Ciechocinek zachować powinien wiodącą funkcję diagnostyczno-leczniczą i kulturalną.

3. Mierzeja Wiślana

Specyficzną cechą Mierzei Wiślanej jest rozbieżność pomiędzy rzeczywistym ruchem turystycznym a bazą. Ruch turystyczny w przeciętnym pod względem pogody szczycie weekendowym ocenia się na 55-60 tysięcy /1/ osób, a zinwentaryzowana wielkość bazy LWT wynosi 30.750 miejsc.

Tabela 7

Struktura bazy turystycznej

Rodzaj obiektu	Miejsca noclegowe			
	całoroczne	sezonowe	ogółem	%
Ośrodki wczasowe	3.230	12.920	16.150	52,5
Obiekty kolonijne	-	4.430	4.430	14,9
Obozy młodzieżowe	-	3.700	3.700	12,1
Campingi - pola namiotowe	-	1.950	1.950	6,3
Sanatoria	240	-	240	0,9
Kwatery prywatne	-	4.280	4.280	13,9
	3.470	27.280	30.750	100,0

Różnice pomiędzy liczbą turystów a wielkością bazy są rezultatem dużego udziału ruchu weekendowego oraz ruchu wycieczkowego. Z analizy struktury bazy turystycznej wynika, że ponad połowa miejsc zlokalizowana jest w ośrodkach wypoczynkowych, z czego około 20 % to miejsca całoroczne.

W planach resortu zdrowia przyjęto założenie rozpoczęcia leczenia uzdrowiskowego na Mierzei Wiślanej. Stąd też na podstawie wykorzystania istniejącej bazy analizie poddana została baza wypoczynkowa, jaką dysponują główne miejscowości pasma. Obecnie leczenie uzdrowiskowe zajmuje mniej niż 1% wielkości bazy (Stegna - jedno zakładowe sanatorium).

Tabela 8

Wielkość bazy wypoczynkowej

Nazwa miejscowości	Liczba miejsc ogółem	Liczba miejsc w obiektach trwałych
Krynica Morska	5.930	4.070
Stegna	4.260	2.080
Kąty Rybackie	1.640	680
Jantar	2.000	519
Mikoszewo	1.547	713
	15.377	8.062

Na ogólną liczbę miejsc noclegowych nieco mniej niż połowa mieści się w obiektach trwałych. Około 50% obiektów trwałych występuje w Krynicy Morskiej, która jako uzdrowisko "w rozwoju" przewidziana jest w pierwszej kolejności do wprowadzenia lecznictwa uzdrowiskowego.

W miejscowościach położonych na Mierzei Wiślanej stwierdza się zasadnicze braki w wyposażeniu w urządzenia kulturalne, rekreacyjne, gastronomiczne i handlowe oraz w infrastrukturę techniczną. Najtrudniejszym problemem Mierzei jest degradacja kąpielisk nadmorskich wywołana rozprzestrzenianiem się zanieczyszczeń niesionych przez Wisłę oraz niewłaściwą gospodarką wodno-ściekową. Poważnym problemem jest również brak terenów budowlanych, poza niewielkimi rezerwami wewnątrz terenów już zainwestowanych. W założeniach do planu regionalnego /1/ za cel nadrzędny uznano poprawę ładu ekologicznego, funkcjonalnego i wizualnego w obszarach zainwestowania miejscowości nadmorskich. Oznacza to bezwzględną konieczność równoważenia funkcjonalnego tych miejscowości przez ograniczenie, a w niektórych przypadkach zmniejszenie ruchu turystycznego (Krynica, Stegna, Kąty Rybackie) na rzecz rozwoju funkcji stabilizujących, a zwłaszcza lecznictwa uzdrowiskowego ze szczególną preferencją profilaktyki leczniczej.

Przeprowadzenie pełnej modernizacji ośrodków trwałych a obecnie użytkowanych sezonowo oraz ich dostosowanie do lecznictwa uzdrowiskowego i wczasów specjalistycznych, bez zmiany intensywności obecnie użytkowanych terenów, pozwoliłoby na trzykrotne zwiększenie liczby użytkowników w skali rocznej, aż do pięciokrotnego wzrostu (przy podwyższeniu wskaźnika intensywności do 100 osób). Dotyczy to szczególnie: Krynicy Morskiej, w której wszystkie ośrodki trwałe (4.000 miejsc) i co najmniej połowa ośrodków sezonowych (1000 miejsc) mogłaby służyć profilaktyce leczniczej, Kątów Rybackich (400 miejsc) oraz Stegny (1000 miejsc). Stegna jest jedyną miejscowością

na Mierzei Wiślanej, w której obecnie prowadzone jest lecznictwo uzdrowiskowe. Oprócz adaptacji obiektów wypoczynkowych wprowadzenie profilaktyki leczniczej do wszystkich tych miejscowości wiąże się z koniecznością poniesienia dużych nakładów inwestycyjnych na budowę zakładów przyrodoleczniczych i przychodni uzdrowiskowych.

Na obszarze Mierzei Wiślanej dzięki adaptacji istniejących obiektów wczasowych można uzyskać około 7000 miejsc przeznaczonych dla lecznictwa uzdrowiskowego i leczniczej profilaktyki zdrowotnej.

Analizując wielkość i rozmieszczenie funkcji lecznictwa uzdrowiskowego, wypoczynkowej i turystycznej w poszczególnych pasmach, stwierdzić można krańcowo różne sytuacje. Aktualnie największa część istniejącej bazy wykorzystywana jest na potrzeby lecznictwa uzdrowiskowego w paśmie ciechocińskim (łącznie z profilaktyką leczniczą ponad 90%), średnio w paśmie Doliny Popradu (ponad 26%) oraz najmniej w potencjalnym paśmie Mierzei Wiślanej (około 1 %).

Przy spełnieniu innych warunków (budowa bazy diagnostycznej i zabiegowej oraz szeroko pojętych usług) rozwój profilaktyki leczniczej, dzięki wykorzystaniu istniejącej bazy wypoczynkowej jest możliwy jedynie w Dolinie Popradu i na Mierzei Wiślanej.

Ze względu na wartość materialną istniejących obiektów wczasowych oraz skromne możliwości finansowe i realizacyjne naszej gospodarki powinien być preferowany rozwój profilaktyki leczniczej przez adaptację obiektów wczasowych. Pomoc państwa powinna przejawiać się w odpowiednim kredytowaniu prac modernizacyjnych oraz w budowie bazy zabiegowej i diagnostycznej. Można by wówczas uzyskać:

- w Dolinie Popradu w czterech uzdrowiskach istniejących około 7000 miejsc przez adaptację bazy wczasowej na profilaktyczno-leczniczą, a przez budowę bazy w nowych miejscowościach około 5000 miejsc;

- w paśmie ciechocińskim przez budowę nowej bazy około 4000 miejsc,

- na Mierzei Wiślanej dzięki adaptacji istniejących obiektów wczasowych około 7000 miejsc.

Odrębną, niezmiernie ważną problematykę, stanowiły badania dotyczące zarządzania bazą istniejącą w uzdrowiskach. W pasmach uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystycznych, na obszarze, w którym położone są miejscowości uzdrowiskowe, tylko około 20% wielkości bazy leczniczej jest objęte zarządem i administracją Państwowych Przedsiębiorstw Uzdrowiskowych. Niewielki procentowo udział (10-15%) przypada również Funduszowi Wczasów Pracowniczych. Pozostała część bazy (60-70%) jest zarządzana i administrowana przez socjalne komórki zakładowe różnych zakładów pracy, położonych poza województwem, na którego obszarze znajduje się pasmo. Dotychczasowa praktyka w zakresie organizacji i zarządzania sprzyja tendencjom do dezintegracji lecznictwa uzdrowiskowego, powodując nieprawidłową strukturę bazy oraz nierównomierne rozmieszczenie zasobów ludzkich i materialnych.

Odnosi się to również do administrowania bazą turystyczną. Obsługą ruchu turystycznego na obszarze pasm zajmują się terenowe przedsiębiorstwa turystyczne oraz biura obsługi ruchu turystycznego szczebla centralnego takie jak: Państwowe Przedsiębiorstwo "ORBIS", OST "Gromada", SBT "Turysta", BTM "Juventur" oraz Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze. W pracy tych jednostek zauważa się brak zainteresowania w inwestowaniu na rzecz rozwoju bazy i infrastruktury turystycznej. Jednostki te występują często w roli pośrednika w wykorzystaniu kwater prywatnych lub obiektów zakładowych.

Również baza gastronomiczna ma różnych gestorów, dotyczy to zwłaszcza punktów gastronomicznych, także prywatnych. Stosunkowo najlepiej funkcjonuje obecnie sieć stołówek, obsługujących uczestników zorganizowanych pobyków wypoczynkowych i leczniczych.

Ponieważ poszczególne obiekty lecznictwa uzdrowiskowego i wczasowe stanowią własność różnych gestorów, powoduje to jaskrawe różnice standardu budowlanego i zagospodarowania terenu. Jest to sprzeczne z zasadami choćby ograniczonego egalitaryzmu i znajduje swoje odbicie zewnętrzne w postaci zróżnicowania, a niekiedy nawet rażących kontrastów w wyposażeniu i formie architektonicznej. Obecnie żaden szczebel zarządzania nie ma wpływu na te zjawiska.

W latach siedemdziesiątych starano się usprawnić zarządzanie bazą zlokalizowaną w uzdrowiskach przez tworzenie branżowych ośrodków lecznictwa uzdrowiskowego. Ośrodki takie powstały we wszystkich uzdrowiskach. Ich głównym zadaniem było spowodowanie lepszego wykorzystania bazy łóżkowej przez świadczenie zabiegów na rzecz członków uczestników porozumienia branżowego. Ten cel w znacznym stopniu został osiągnięty.

Następne zadanie dotyczyło lepszego wykorzystania zaplecza gospodarczego a zwłaszcza środków transportu oraz podejmowania wspólnych inwestycji. Tego drugiego celu, mimo usilnych starań, nie udało się osiągnąć. Ośrodki branżowe pod koniec lat siedemdziesiątych przestały istnieć. Dużą nadzieję wiązano również z powołaniem instytucji naczelnego lekarza uzdrowiska, działającego w uzdrowisku z ramienia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej.

Wydawało się, że zgodnie z "Ustawą o uzdrowiskach i lecznictwie uzdrowiskowym" (Dz.U.Nr 23, poz.150 z 1961 r.), duży wpływ na organizację i funkcjonowanie lecznictwa uzdrowiskowego będzie miał lekarz naczelny uzdrowiska.

Naczelnym lekarzem uzdrowiska, poza nadzorem medycznym i uzgadnianiem zakresu i programu leczniczego węzłów zabiegowych, budowanych w obiektach sanatoryjnych, opiniuje lokalizację wszystkich obiektów na obszarze A ochrony uzdrowiskowej oraz rodzaje działalności, które na tym obszarze mogą być prowadzone (rodzaje i godziny pracy gastronomii, handlu itp.). Nie ma jednak uprawnień koordynacyjnych.

Takich uprawnień nie ma również Państwowe Przedsiębiorstwo Uzdrowiskowe, mimo iż jego zarządowi podlega większość bazy zabiegowej i diagnostycznej.

Według nowego ustawodawstwa a zwłaszcza "Ustawy o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego" (Dz.U.Nr 41/1983 r.) organem, który ma najbardziej szerokie kompetencje koordynacyjne, jest miejscowa rada narodowa. Faktyczne możliwości wpływu rady na rozwój uzdrowiska są jednak ograniczone ze względu na skład rady, której członkowie nie są niejednokrotnie w stanie sprostać wymaganiom, jakie są stawiane przy rozstrzyganiu skomplikowanych zagadnień specjalistycznych. Ponadto interesy społeczności lokalnych reprezentowane przez radnych często kolidują z wymaganiami lecznictwa uzdrowiskowego.

Rozbieżność interesów i stanowisk dotyczy nie tyle funkcjonowania obiektów lecznictwa uzdrowiskowego, na których rada się specjalnie nie zna, ile lokalizacji i charakteru obiektów handlowych i gastronomicznych, a zwłaszcza rozrywkowych, budownictwa mieszkaniowego oraz przebiegu komunikacji na obszarze A ochrony uzdrowiskowej (ograniczenie lub zakaz ruchu kołowego, lokalizacji parkingów itp.).

Przez długie lata miejska rada narodowa nie miała żadnych korzyści z istnienia funkcji uzdrowiskowej, poza stale źle opłacanymi (służba zdrowia) miejscami zatrudnienia. Nawet o fundusze uzyskane z wprowadzonej taksy kuracyjnej zmniejszano wysokość przyznawanych środków budżetowych. Stan taki powodował nieprzychylność władz lokalnych do kuracjuszy i do wymagań sanitarnych (wodociągi, kanalizacja, oczyszczalnie ścieków, centralne źródła) i estetycznych (utrzymanie parków i kwietników), jakie wiązały się z tą funkcją. Na rozwiązywanie podstawowych problemów uzdrowisk stosunkowo skromnie świadczone z centralnych funduszy resortu zdrowia.

Ze środków tego resortu w okresie powojennym udało się zbudować zaledwie kilka obiektów sanatoryjnych i kilka zakładów zabiegowych i diagnostycznych. Obecnie, po likwidacji uprzednio Zjednoczenia "Uzdrowiska Polskie" a następnie Naczelnego Inspektoratu Lecznictwa Uzdrowiskowego oddziaływanie "centrum" jeszcze bardziej zmalało.

Wprowadzana decentralizacja i reforma gospodarcza powinna umożliwić wojewódzkiej radzie narodowej pełną koordynację dotyczącą wielkości i przestrzennego rozmieszczenia funkcji uzdrowiskowej. Znając szczegółowe uwarunkowania i własne możliwości, wojewódzka rada zagadnienia te musi rozpatrzyć i zaakceptować w ramach prac nad określeniem polityki rozwoju danego województwa.

Ze względu na ogólnokrajowe znaczenie lecznictwa uzdrowiskowego Komisja Planowania przy Radzie Ministrów powinna stwierdzić zgodność zamierzeń władz wojewódzkich z kierunkami przyjętymi w planie krajowym. W uzdrowiskach realizacja strategii wymaga w pierwszej kolejności wsparcia środkami województwa zadań z zakresu infrastruktury technicznej oraz związanych z nimi działań zmierzających do ochrony środowiska.

W zasadzie każde uzdrowisko na podstawie planu zagospodarowania przestrzennego powinno mieć opracowany kompleksowy program ochrony środowiska, który powinien być konsekwentnie realizowany przez miejscową radę narodową przy współpracy wszystkich użytkowników bazy uzdrowiskowej, wypoczynkowej i turystycznej.

Do najważniejszych zadań takich programów powinny być zaliczone następujące zagadnienia /14/:

- wyposażenie istniejących kotłowni w urządzenia odpylające, gazyfikacja uzdrowisk, budowa centralnych ciepłowni oraz zapewnienie odpowiedniej jakości paliw stałych,
- budowa ujęć wodnych i sieci rozprowadzających, budowa oczyszczalni ścieków i systemów kanalizacyjnych,
- budowa obwodnic, parkingów i podniesienie jakości nawierzchni w uzdrowiskach,
- ograniczenie i eliminowanie z obszarów górniczych wód mineralnych i wód zwykłych, środków ochrony roślin zawierających substancje toksyczne oraz zakaz stosowania do nawożenia gnojowicy z ferm tuczu przemysłowego,
- prowadzenie odpowiedniej gospodarki leśnej oraz ochrona terenów zieleni w uzdrowiskach i ich strefach ochronnych,
- eliminacja elementów zagospodarowania wpływających negatywnie na funkcję podstawową (uciążliwe składy, magazyny, zakłady przemysłowe itp.).

Dla realizacji tak trudnych zadań niezbędna jest silna rada narodowa, która powinna dysponować funduszami celowymi przeznaczonymi na realizację wybranych z tego programu zadań. Miejskowa rada narodowa musi być wreszcie właściwym gospodarzem swojego terenu. Tę funkcję umożliwić powinna wprowadzona ustawowo względna samodzielność finansowa rad uzyskiwana przede wszystkim z taksy kuracyjnej i podatków właścicieli bazy łózkowej i mieszkańców stałych. Miejskowa rada narodowa przy wsparciu województwa dążyć powinna przede wszystkim do uporządkowania infrastruktury technicznej, a następnie do wspólnej budowy bazy zabiegowej i diagnostycznej.

Nad właściwym wykorzystaniem środków, wyborem priorytetów i prawidłowym prowadzeniu lecznictwa uzdrowiskowego czuwać powinna, konieczna do restytuowania, Komisja Zdrojowa. Powinno to być ciało samorządowe złożone z przedstawicieli gestorów bazy łózkowej i instytucji obsługujących lecznictwo oraz naczelnego lekarza uzdrowiska. Zadaniem Komisji Zdrojowej powinno być również opiniowanie planów zagospodarowania przestrzennego i lokalizacji inwestycji, które mogą mieć wpływ na funkcjonowanie uzdrowiska. Działania komisji zdrojowych powinny wpłynąć na wykorzystanie bazy łózkowej danego uzdrowiska.

Poprawę wykorzystania istniejących obiektów dysponujących bazą łózkową należy ponadto upatrywać w tworzeniu akcyjnych spółek uzdrowiskowych. Taką spółkę tworzy się obecnie w Stegnie (Mierzeja Wiślana). Działalność spółki jest szczególnie istotna w pasie nadmorskim, gdzie brak zakładów przyrodoleczniczych uniemożliwia wykorzystanie dziesiątków obiektów wczasowych, które skromnymi środkami mogą być adaptowane na całoroczną bazę profilaktyczno-leczniczą. Udziałowcami spółki są selektywnie dobrani najsilniejsi inwestorzy, którzy zadeklarowali udział środków na rzecz modernizacji swoich obiektów i realizacji podstawowej bazy leczniczej, zabiegowej i diagnostycznej.

W przyszłości zakłada się, że zarząd spółki prowadzić będzie dalszą selektywną politykę, dopuszczającą do udziału pozostałych inwestorów, którzy zapewniają odpowiedni standard swoich obiektów. Na rzecz zakładu przyrodoleczniczego zarząd zabiegać będzie również o środki w resorcie zdrowia.

Jest to jeden z przykładowych form podnoszenia efektywności gospodarowania bazą lecznictwa uzdrowiskowego i wypoczynkową. Można mieć nadzieję, że sytuacja kryzysowa w kraju, coraz "trudniejszy" pieniądz w zakładach pracy mających własną, źle wykorzystaną bazę wypoczynkową, zmusi do podjęcia różnorodnych działań zmierzających do lepszego gospodarowania tym, co obecnie posiadamy.

WNIOSKI

W badaniach podstawowych Instytutu Turystyki dotyczących znaczenia turystyki w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju przeprowadzono badania dotyczące pasm uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystycznych. Na podstawie przeglądu literatury krajowej i zagranicznej stwierdzono, że pierwsze koncepcje układów pasmowych zostały opracowane przez prof. dr Jana Chmielewskiego przed II wojną światową. Rozwój teorii pasm i konkretnych studiów nastąpił w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych. Ich wprowadzenie do praktyki planistycznej nastąpiło w latach siedemdziesiątych.

Ponieważ zaprojektowane wówczas pasma nie uzyskały dotąd ekonomicznych możliwości realizacji, powstał problem badawczy mający na celu wyjaśnienie, czy koncepcje pasm uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystycznych w Polsce są nadal aktualne. Badania dotyczyły sześciu wybranych pasm. Są to:

- Dolina Popradu,
- Iwonicz-Rymanów-Rudawka Rymanowska,
- Nieszawa-Ciechocinek-Otłoczyn,
- Rabka-Mszana Dolna-Poręba Wielka,
- Krościenko-Szczawnica,
- Mierzeja Wiślana.

Przeprowadzone badania wykazały, że koncepcje przestrzenne pasm są aktualne i znalazły odzwierciedlenie w obecnie obowiązujących regionalnych planach województw oraz w planach miejscowych. Plany województw ujmują wszechstronnie problematykę pasm. Ich główną funkcją jest zawsze lecznictwo uzdrowiskowe, wypoczynek i turystyka a uzupełniającymi rolnictwo i leśnictwo (na Mierzei Wiślanej również rybołówstwo).

Na obszarze pasm nie zostały zlokalizowane zakłady przemysłowe, które mogłyby zagrozić rozwojowi głównych funkcji.

Aktualnie obowiązujące plany stanowią prawne utrzymanie terenów dla przyszłego prawidłowego rozwoju funkcji uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystycznych. Przeprowadzono również badania dotyczące oceny stanu środowiska przyrodniczego pasm i stanu ich zagospodarowania. Wynika z nich, że na obszarze sześciu pasm notuje się względnie korzystne warunki klimatyczne. Poza pasmem ciechocińskim i częściowo Mierzeją Wiślaną pasma są znacznie odległe od szkodliwych zakładów przemysłowych. Zanieczyszczenia powietrza występujące w najbardziej zurbanizowanych ogniwach pasm wynoszą od 54 do 91 t/km²/rok, co przy średniej dla wszystkich uzdrowisk w pięcioleciu 1981-85, wynoszącym 108 t/km²/rok świadczy na korzyść pasm.

Oprócz walorów klimatycznych w pasmach nie zostały wykorzystane zasoby wód leczniczych, a zwłaszcza wód termalnych (pasma iwonickie, Mierzeja Wiślana, pasmo rabczańskie), które mogłyby mieć szczególne znaczenie dla rozwoju profilaktyki leczniczej (ośrodki odnowy biologicznej). Ze względu na ekonomiczną opłacalność i dużą użyteczność basenów jest to zadanie pierwszoplanowe.

W pasmach notuje się zapotrzebowanie na rozwój budownictwa mieszkaniowego oraz usług handlowych, kulturalnych i gastronomicznych. Niszczenie walorów środowiska przyrodniczego pasm następuje przez nieprawidłowo prowadzoną gospodarkę komunalną oraz niektóre elementy gospodarki rolnej i leśnej. Niezbędne jest zatem podjęcie działań zmierzających do jak najszybszego ich usunięcia.

Do najważniejszych zadań zaliczyć należy: budowę systemów kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków, budowę scentralizowanych źródeł ciepła lub gazyfikację miejscowości oraz prowadzenie właściwej gospodarki odpadami. Ze względu na ograniczoną pojemność istniejących uzdrowisk - głównych ogniw pasm - istnieje konieczność rozwoju funkcji uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystycznych w nowych jednostkach pasm.

Analiza porównawcza istniejącej bazy lecznictwa uzdrowiskowego, wczasowej i turystycznej w stosunku do założonej w planach perspektywicznych pojemności w sześciu pasmach wykazała możliwość zwiększenia tej bazy o około 50,0 tys. miejsc. Na obszarze pasm nie stwierdzono zasadniczych konfliktów. Konflikty zewnętrzne wiążą się z negatywnym oddziaływaniem zakładów przemysłowych zlokalizowanych w sąsiednich aglomeracjach. Dotyczy to pasma ciechocińskiego i Mierzei Wiślanej.

Konflikty wewnętrzne tkwią przede wszystkim w zagospodarowaniu pasm i są związane z niewłaściwie prowadzoną gospodarką komunalną, systemami grzewczymi, brakiem łatwo dostępnych terenów budowlanych, niedostatkami wód zwykłych i niewłaściwie prowadzoną gospodarką rolną i leśną.

W samych miejscowościach występują często konflikty pomiędzy interesami ludności stałej a czasowo przebywającej oraz pomiędzy lecznictwem uzdrowiskowym a niektórymi formami zagospodarowania turystycznego. We wszystkich pasmach podjęto szereg działań w celu minimalizacji zaistniałych konfliktów.

W ramach tematu przeprowadzono również badania nad technicznymi i organizacyjnymi możliwościami rozszerzenia działalności profilaktycznej. Możliwości takie istnieją, choć są one bardzo zróżnicowane. Stwierdzona duża wartość materialna istniejących obiektów wczasowych oraz skromne aktualnie możliwości finansowe i realizacyjne naszej gospodarki skłaniają do preferowania rozwoju profilaktyki leczniczej poprzez adaptację obiektów wczasowych. Pomoc państwa powinna dotyczyć odpowiedniego kredytowania prac modernizacyjnych oraz budowy bazy zabiegowej i diagnostycznej. Szczególna rola w rozwoju profilaktyki leczniczej przypada wodom termalnym.

Powinny powstawać zespoły basenów rekreacyjno-leczniczych, które połączone z zespołami boisk i ścieżek terenowych mogłyby tworzyć najbardziej korzystne warunki do rozwoju profilaktyki. Takie ośrodki odnowy biologicznej na obszarze analizowanych pasm mogą

powstać w Ciechocinku, na Mierzei Wiślanej oraz w Rudawce Ryma-
nowskiej. Zakłady basenowe są uważane w świecie za bardzo opłacał-
ne ekonomicznie.

Realizatorem zadań zmierzających do rozwoju profilaktyki leczni-
czej i eliminacji niewłaściwych elementów zagospodarowania miejscowości
powinna być silna miejscowa rada narodowa. Nad prawidłowym ukie-
runkowaniem prac rady czuwać powinna niezbędna do restytuowania
Komisja Zdrojowa. Tworzenie przez radę narodową funduszy celowych
wspieranych środkami centralnymi i wojewódzkimi oraz powstawanie
akcyjnych spółek uzdrowiskowych powinno wpłynąć na poprawę
zagospodarowania uzdrowisk i ochronę warunków przyrodniczych
oraz na lepsze wykorzystanie istniejącego majątku, jakim dysponują
uzdrowiska i miejscowości wypoczynkowe.

SPIS TREŚCI

	Wprowadzenie. Zakres i przedmiot badań.....	3
I	Koncepcje pasm uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystycznych w literaturze krajowej i zagranicznej	6
II	Ogólna charakterystyka i ocena wybranych pasm uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystycznych.....	12
	Pasma Doliny Popradu	12
	Pasma Rabka-Mszana Dolna-Poręba Wielka	20
	Pasma Krościenko-Szczawnica.....	24
	Pasma Iwonicz-Rymanów-Rudawka Rymanowska	28
	Pasma Otłoczyn-Ciechocinek-Nieszawa	31
	Mierzaja Wiślana.....	35
III	Analiza koncepcji pasm uzdrowiskowo-wypoczynkowo-turystycznych zawartych w planach zagospodarowania przestrzennego	40
IV	Podstawowe konflikty utrudniające prawidłowy rozwój pasm	45
V	Techniczne i organizacyjne możliwości rozszerzenia działalności profilaktycznej na wybranych przykładach.....	49
	Wnioski	63
	Bibliografia	66

6724